

Mellan kontroll & stöd

- Om socialarbetares drogforebyggande arbete bland ungdomar.

Av
Samira Abassifar och Joanna Eriksson

Lunds universitet
Socialhögskolan
VT 2012

Handledare: Mats Hilde

ABSTRACT

Authors: Samira Abassifar and Joanna Eriksson

Title: Between control and support- Social workers drug prevention work among youths.

Supervisor: Mats Hilde

The purpose of this study was to explore how social workers drug preventive work among youths is formed and how professionals talk about and what conceptions they have about drug using youths.

Our focus has been on drug preventive work on youths between the ages of 12-25. We have chosen this age limit since the professionals daily work is with youths between this age span. To answer our studies questions we have made a qualitative study containing six semi-structured interviews with professionals who have insight and experience in drug prevention work. The professionals in our study are anonymous. Our empirical material have been analysed from two theories - social constructivism and labelling theory.

Our uttermost conclusion is that the professionals we have interviewed have a united and mutual view on what drug prevention work includes and how it should be practiced. The social workers also have had mutual thoughts on how the Swedish drug legislasion involves difficulties in the drug prevention work with youths.

Keywords: drug prevention, youths, social worker

FÖRORD

Vi vill börja med att varmt tacka alla socialarbetare som hjälpsamt ställt upp på intervjuer och delat med sig av sina tankar och erfarenheter. Vi vill också ödmjukast tacka Mats Hilde som under denna långa resa haft tålamod och väglett oss då vi haft frågor, tankar och varit vilse i skrivandet. Din ärlighet har lyft oss då vi tappat motivationen, tack.

Vi vill också visa tacksamhet för den resa vi gjort inför denna studie. Den har varit lärorik på otaligt många sätt och vi kommer att ha denna erfarenhet med oss vidare i vårt yrkesliv. Tack till varandra.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Problemformulering.....	6
1.3 Syfte.....	7
1.4 Frågeställningar.....	8
1.5 Uppsatsens disposition.....	8
2. TIDIGARE FORSKNING.....	8
3. METOD.....	12
3.1 Val av metod.....	12
3.2 Validitet, reliabilitet och relevans.....	13
3.3 Urval/val av intervjupersoner.....	15
3.4 Genomförande av intervjuer.....	16
3.5 Bearbetning och kodning.....	16
3.6 Etiska överväganden.....	18
5. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	18
5.1 Teoribegreppet.....	18
5.2 Stämplingsteori.....	19
5.3 Socialkonstruktivism.....	20
6. RESULTAT OCH ANALYS AV EMPIRI.....	22
6.1 Vilken roll har socialarbetaren i det preventiva arbetet.....	22
6.2 Socialarbetarnas uppfattningar av hur ungdomars problem skall bemötas?.....	27
6.3 Föreställningar om cannabisens juridiska status.....	30
6.4 Socialarbetarnas antaganden om ungdomar och vad de behöver.....	36
7. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	41
9. REFERENSLISTA.....	45

BILAGA 1 - Informationsbrev till yrkesverksamma

BILAGA 2 - Intervjuguide

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Som blivande socialarbetare kommer vi med stor sannolikhet att stöta på personer med missbruksproblematik i vårt framtida arbete. Missbruk, riskbruk, droger och narkotikapolitik är ämnen som vi båda har mycket egna funderingar kring och finner intressant. I Sverige råder idag exempelvis en tämligen restriktiv narkotikapolitik som vi i vårt yrkesliv sannolikt kommer att behöva förhålla oss till. Samtidigt visar undersökningar att särskilt cannabisanvändning har ökat bland ungdomar under 1990-talet för att sedan komma att ligga på en stabil nivå under 2000-talet (CAN, 2012). Detta fick oss att fundera kring hur denna narkotikalagstiftning inverkar på det preventionsarbete många socialarbetare bedriver bland ungdomar. Är svensk narkotikalagstiftning till hjälp för socialarbetarna i deras drogförebyggande arbete? Vilken uppfattning har socialarbetare om cannabisbruk bland ungdomar?

Rörande ungdomars drogbakgrund, får CAN (2012) och Statens Folkhälsoinstitut (2009) sin information främst från skol- och mönstringsundersökningar¹. Under årens gång, har narkotikaerfarenheten varierat. Under 1990-talet ökade emellertid antalet ungdomar som svarat att man prövat narkotika. Efter millennieskiftet inträffade en temporär nedgång men nivån har återigen ökat (CAN, 2012; Statens Folkhälsoinstitut, 2009). År 2011 svarade 8 % av eleverna i årskurs 9 att man prövat narkotika medan andelen i årskurs 2 var dubbelt så hög (CAN, 2012). Främst utgör narkotikaerfarenheten bland ungdomar (liksom vuxna) av cannabisrökning. I de undersökningar som gjorts av CAN hade 60-70 % av dem som uppgivit att man testat narkotika, angett att man enbart prövat cannabis, medan drygt 5-10 % enbart använt annan drog än cannabis.

Innan vi beslutade oss för att bedriva denna studie hade vi båda haft samhällets förhållningssätt till droger och drogpolitik som intresseområde. Efter diskussioner bestämde vi oss för att slå oss samman och skriva uppsatsen ihop. Resultatet blev en studie om socialarbetares drogförebyggande arbete bland ungdomar. I vår studie presenterar vi olika uppfattningar och antaganden som våra intervjupersoner har om ungdomar och vad behöver. Vi har studerat våra socialarbetares föreställningar om cannabis och hur man uppfattar drogens juridiska status. Vår empiri har analyserats

¹ Den sista mönstringsundersökningen företogs i 2006 års datainsamling (CAN, 2012)

utifrån stämplingsteorin och socialkonstruktivism. Vår förhoppning är att denna studie ska besvara några av de tankar vi har kring hur man i socialt arbete förhåller sig till individer som väljer att bruka droger samt hur man ser på att drogbruk lagligen är förbjudet.

1.2 Problemformulering

Ted Goldberg (2005) skriver i sin bok *Samhället i narkotikan*, att en uppfattning man ofta kan stöta på i den svenska narkotikadebatten är att allt icke-medicinskt bruk av narkotika är missbruk (CAN, 2012). En förklaring till ett sådant ställningstagande kan vara att det råder en föreställning att tydliga samhällsmarkeringar mot narkotikaklassade preparat leder till att färre människor börjar använda droger och därmed undviker att utveckla ett missbruk (Goldberg, 2005). När det gäller att möjliggöra en förståelse för varför människor faktiskt konsumerar droger, och för att således kunna utveckla effektiva preventionsåtgärder för människor som befinner sig i riskzonen, menar Goldberg (2005) å andra sidan, att ett sådant synsätt är mer skadligt än vad det är fördelaktigt. Sålunda, utifrån detta resonemang, kan det synsätt som det drogförebyggande arbetet präglas av och det förhållningssätt socialarbetare intar till droger och drogbrukande ungdomar vara avgörande för vilka resultat som uppnås i det drogförebyggande arbetet.

Samtidigt, har aldrig tidigare symboler och budskap kunnat färdas över jorden i den hastighet som det idag är möjligt. Genom teknikens utveckling de senaste decennierna, har det samhälleliga tillståndet där huvudsakligen staten har haft ensamt monopol på normbildningen rörande narkotika, har staten numera konkurrens av alternativa internationella perspektiv och populärkultur utifrån. I en sådan värld kan den egna nationen inte utöva påverkan på sina medborgare utan konkurrens från andra alternativa budskap (Lalander, 2008). För att möjliggöra upprätthållandet av rådande normer, har därför socialtjänsten, den myndighet som har till uppgift att administrera den svenska narkotikapolitiken, fått i uppdrag att bedriva drogförebyggande arbete, ofta med ungdomar som målgrupp. Ungdomar betraktas som en särskilt utsatt grupp för att utvecklas ogynnsamt (SOU, 2000) Med drogförebyggande arbete hoppas man påverka ungdomars attityder till droger och således minska efterfrågan på illegala preparat (Svensson, Svensson & Tops, 1998). Men vad innebär drogförebyggande arbete i

praktiken och framförallt, hur ser detta preventionsarbete ut, och vilka föreställningar och antaganden influeras de personer som ska styra arbetet av?

I boken *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen* (Sahlin, 2000) lyfts problematiken kring begreppet *brottsförebyggande* upp. Sahlin (2000) menar till exempel att begreppets innebörd nödvändigtvis inte är lika självklart som det kan verka. Istället menar Sahlin (2000) att vad som uppfattas som brott är beroende av sociala, kulturella och historiska aspekter. I Sverige har preventionen i allmänhet en särskilt legitimerande kraft, då begreppet per definition har ett positivt syfte, nämligen att förhindra en negativ utveckling. Legitimitet får preventivt arbete i de problem som eventuellt kan uppstå i de fall förebyggande åtgärder inte vidtas. Legitimiteten grundar sig således på teorier om samhällets och människans utveckling (Sahlin, 2000). Genom att försöka påverka ungdomars förhållningssätt och attityder till droger hoppas man att risken för en ogynnsam utveckling ska minimeras (SOU, 2000). Prevention som begrepp ska emellertid inte förväxlas med de åtgärder enskilda individer gör för att skydda sig själva från förluster, skador och problem, utan bör betraktas som ett samhällsligt och offentligt fenomen, förknippat med politiska mål, val och beslut.

Vår studie kommer att ha sin utgångspunkt i hur drogförebyggande arbete bedrivs och vilka problem och behov socialarbetare upplever i mötet med drogbrukande ungdomar. Vi vill även undersöka hur socialarbetare förhåller sig till att drogbruk lagligen är förbjudet och vilka vinster och förluster man ser med den rådande narkotikalagstiftningen ur denna aspekt.

Vi har valt att avgränsa vårt forskningsområde till främst förebyggande arbete riktat mot ungdomar och unga vuxna mellan 12-25 år. Åldersgränsen grundar sig på de verksamheter där våra intervjupersoner arbetar. Vi är särskilt intresserade av hur man i socialtjänstens regi arbetar förebyggande mot bruket av cannabis, då denna är den vanligast använda illegala drogen bland ungdomar.

1.3 Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur socialarbetare i en stad i södra Sverige beskriver det preventiva arbetet bland cannabisbrukande ungdomar, samt deras föreställningar om cannabisens juridiska status.

1.4 Frågeställningar

1. Vilken roll har socialarbetaren i det preventiva arbetet?
2. Vad har socialarbetare för uppfattning kring hur ungdomars problem skall bemötas?
3. Vad har socialarbetare för föreställningar kring cannabisens juridiska status?
4. Vad har socialarbetarna för antaganden om ungdomar och vad ungdomar behöver?

1.5 Uppsatsens disposition

För att underlätta att hitta i uppsatsen samt för att ge en god överblick till läsaren, har vi gjort en disposition över uppsatsens struktur och innehåll. Kapitel ett (1) omfattar inledning, bakgrund, problemformulering, syfte, frågeställningar samt disposition. I kapitel två (2) går det att läsa kring tidigare forskning kring drogförebyggande arbete. I kapitel tre ges förklaring till den kvalitativa forskningsmetoden, validitet, reliabilitet och relevans. Det redogörs även för de avgränsningar som har gjorts, urval/val av intervjupersoner samt en beskrivning av våra intervjupersoner. Här ingår även ett avsnitt om genomförande av intervjuer samt bearbetning och kodning av empiri. Kapitel fyra omfattas även av de etiska överväganden som har gjorts. I kapitel fyra (4) beskriver vi våra teoretiska utgångspunkter - stämplingsteorin samt socialkonstruktivism. Kapitel sex (6) redovisar resultat och analys av vårt empiriska material. I kapitel sju (7) förs en avslutande diskussion. Slutligen, ges förslag till vidare forskning i kapitel åtta (8).

2. TIDIGARE FORSKNING

Gällande drogförebyggande arbete med ungdomar som målgrupp finns det viss forskning att tillgå. Det vi valt att göra är att lyfta den forskning som finns kring preventivt arbete, huruvida det lönar sig, hur det är utformat och vad preventionsarbete innebär. Vad ser man för problem med preventionsarbete i forskningen.

Ingrid Sahlin är professor i socialt arbete och docent vid Göteborgs universitet. Hon har skrivit litteratur kring ämnet preventivt arbete med avsnitt kring prevention bland ungdomar. Sahlin (2000) menar att ofta när ett problem ska förebyggas likställs detta med att motverka problemets uppkomst. Hon lyfter problematiken kring preventionsarbete i projekt som hon menar på påverkas av mätbara resultat såsom statistik. Det görs inte utvärderingar av preventivt arbete i samma utsträckning som i andra områden och detta kan vara en bidragande faktor till att statistiken hamnar i

fokus. Sahlin (2000) menar vidare att detta vanligen leder till att man bekämpar problemens symptom snarare än problemens ursprung. Sahlin (2000) skriver även om samhällets strategier i det preventiva arbetet och att en del av dessa strategier syftar till att minska nyrekrytering till det redan befintliga problemet. Sahlins (2000) forskning kring preventivt arbete är ytterst intressant för våra intervjuresultat och vi kommer att knyta an till detta i vår avslutande diskussion.

I en intervjuundersökning från 2006 utgiven av Mobilisering mot narkotika (MOB) har man berört narkotikaförebyggande arbete utifrån socialarbetarens perspektiv. Syftet med studien var att undersöka hur socialarbetarna uppfattar sin roll och hur man bedriver förebyggande arbete mot narkotika. Studien beskriver även socialarbetarnas problemuppfattning beträffande narkotika samt vilka målgrupper det förebyggande arbetet vänder sig till. Tretton socialarbetare har intervjuats i studien från sex olika kommuner i Sverige (Rytterbro & Andersson, 2006). Det resultat man i studien kom fram till var att det både fanns likheter och skillnader mellan hur man definierar begreppet förebyggande och hur man ser på sitt och andra aktörers ansvar för den förebyggande verksamheten. Analysen har utgått från en teoretisk modell av Sahlin (2000) där det förebyggande arbetet har definierats utifrån fyra delar; förändringar av strukturer/miljö, socialisation, effektivisering av institutioner och kontroll. Rytterbro och Andersson (2006) menar att socialarbetarnas beskrivningar främst har anknytning till den teoretiska modellen socialisation. Socialisationsmodellen innebär att människors utveckling ska främjas och att beteenden, främst bland unga, ska påverkas. Detta strävar man efter genom att tillsammans med skolan upplysa ungdomar och bistå med information.

Vidare, definierar socialarbetarna i studien (Rytterbro & Andersson, 2006) tidiga insatser som en viktig del i det förebyggande arbetet. Man säger sig även prioritera ungdomar i sitt arbete mot narkotika. Tidiga insatser innebär en socialisation för att förebygga narkotikabruk genom att påverka individers beteende. Främst upplever man att det är sociala problem som ligger till grund för ungdomars missbruksproblematik medan missbruket i sig upplevs vara det huvudsakliga problemet för vuxna missbrukare. Skillnaden i problemformulering menar Rytterbro och Andersson (2006) kan vara en förklaring till varför främst ungdomar prioriteras och varför man menar att tidiga insatser är en framgångsrik metod att tillämpa på narkotikaproblematik. De övriga tre förebyggande modellerna förändringar av struktur/miljö, effektivisering av

institutioner och kontroll återfinns också i socialarbetarnas beskrivningar. Dessa modeller framkommer dock främst i samband med resonemang kring andra organisationers och grupper verksamhet och ansvar.

Lars B Ohlsson & Hans Swärd (1994) skriver om synen kring preventionsarbete. Preventionsarbete ses i samhället som något som lönar sig på lång sikt och att det därmed är en god investering. Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) skall socialtjänsten arbeta förebyggande. Hur detta kan yttra sig ser vi senare i beskrivningen av våra intervjupersoner samt deras verksamheter samt även i vår analys. Ohlsson & Swärd (1994) menar att det är oklart vad som menas med preventionsarbete och att detta uttryck använts på ett så allmänt sätt att alla åtgärder kan anses vara förebyggande. De hänvisar dock till att begreppet prevention bygger på två grundförutsättningar:

1. Att man önskar undvika något oönskat och
 2. Att man tror att problemet är av den karaktär att man kan förhindra dess uppkomst.
- Vidare menar Ohlsson & Swärd (1994) att även tidiga insatser och informationsspridning anses vara förebyggande arbete.

Ferrer-Wreder & Andershed (2005) skriver att målet för förebyggande arbete är att agera direkt och att möjliggöra en positiv framtidsutveckling. Ett problemområde som förebyggande arbete är populärt inom är just alkohol- och droganvändning/missbruk. Om just detta problemområde hänvisar de till en rad olika familjeutbildningsprogram som visat sig vara framgångsrika. De talar om Guiding Good Choices (GGC; O'Donnell, Hawkins, Catalano, Abbott & Day, 1995) som ett exempel på ett framgångsrikt och etablerat utbildningsprogram för familjer med ungdomar som har drogproblematik. Programmet bygger på workshops där man i princip lär föräldrarna att hantera sina känslor och ungdomars beteende genom att informativt prata om ungdomars utveckling och droger. Detta skall stärka föräldrarna i deras föräldraroll samt främja att familjer bestämmer sin egen strategi för alkohol och droger. Gemensamt för ovannämnda program och liknande är att de bygger på att öka ungdomars delaktighet i familjen.

Socialdepartementet och Narkotikakommissionen skriver i SOU 2000 att fritidsledare, fältare och polisen är exempel på yrkesgrupper som är viktiga i det förebyggande arbetet. De menar att dessa yrkesgrupper kan, såväl som hos enskilda individer samt i ungdomsgrupper, upptäcka missbruk. De menar vidare på att man behöver engagera det civila samhället för att nå de ungdomar som är normalfungerande, men som kan ha

utvecklat en acceptans till droger. Med det civila samhället menas bland annat familjen, föreningslivet, idrottsklubbar och dylikt (SOU 2000). Kommissionen har gjort en intervjuundersökning med förebyggande frågor för att få en inblick i hur synen på drogutvecklingen samt de insatser samhället har gjort, är bland ungdomar. Ett drygt hundratal ungdomar mellan 15 och 25 år från olika kommuner i landet har deltagit i undersökningen. Narkotikakommissionen redovisar en övergripande bild som visar på att det finns tillgång till illegala droger i de flesta ungdomars närmiljöer, oavsett var de är folkbokförda. Vanligast förekommande är hasch, en cannabinoid (SOU 2000). Vidare redovisar kommissionen att det bland äldre ungdomar finns en bred föreställning att det är upp till var och en om man vill bruka droger eller ej. Således finns en uppfattning bland många ungdomar att enskilda individer har ett eget val och ett eget ansvar för sitt bruk av droger. Samtidigt har ungdomar uttryckt en oro över nuvarande drogutveckling och också uttryckt att de inte vill ha ett samhälle med mer narkotika. Denna uppfattning delas även av de unga som själva har prövat narkotika eller av de som använder narkotika ibland (SOU 2000)

En annan stor forskningsaktör på området kring ungdomars konsumtionsmönster av droger är Statens Folkhälsoinstitut. Statens folkhälsoinstitut presenterar återkommande rapporter på narkotikaområdet och den senaste rapporten som beskriver befolkningens konsumtion av narkotika publicerades 2011. Rapporten bygger på statistik för narkotikaanvändning generellt i befolkningen, men även specifikt inriktat på ungdomars konsumtion. Gällande det drogförebyggande arbetet mot alkohol-, narkotika-, tobaks- och dopningsproblem publicerades en studie 2009. Av rapportern framgår vad man anser vara skadligt bruk och vilka sociala skillnader som kan förekomma i narkotikabruket (Statens folkhälsoinstitut, 2009).

I studien kring drogförebyggande arbete från 2009 menar Folkhälsoinstitutet att det är svårt att mäta hur bred narkotikakonsumtionen bland ungdomar är, eftersom all befattning med narkotika är lagligen förbjudet. Narkotikakonsumtionen kan även bestå allt ifrån till bruk vid enstaka tillfällen till regelbundet och för individen skadligt bruk och är därför ofta svårt att definiera (Statens folkhälsoinstitut, 2009). Vilka beteckningar som används brukar emellertid ofta återspegla konsumtionsmönstret, dvs. frekvensen, mängden och på vilket sätt man konsumerar narkotika samt vilka sociala konsekvenser bruket kan medföra (Statens folkhälsoinstitut, 2009). Skadligt bruk brukar ofta förknippas med en socialt problematisk bakgrund. Det finns även sociala skillnader

mellan de som är mer tillfälliga användare av narkotika och den grupp som helt avstår från att använda narkotika (Statens folkhälsoinstitut, 2009). Enligt en enkät gjord av Statens folkhälsoinstitut är det till exempel vanligare att bi- och homosexuella i åldern 16-29 år använt cannabis de senaste tolv månaderna, jämfört med heterosexuella i samma ålder. Enligt folkhälsoenkäten finns det även ett samband mellan de som uppger sig ha psykosociala besvär som ångslan, oro och ångest bland de som säger sig vara cannabisanvändare. Statens folkhälsoinstitut refererar även till svenska studier gjorda av Fahlke (2006) och Tengström (2006), som har påvisat att det finns ett samband mellan psykisk ohälsa och användandet av droger bland ungdomar. Det finns även ett samband mellan diagnostiska störningar som exempelvis depression, beteendestörningar och bruket av narkotika bland ungdomar. Enligt Statens folkhälsoinstitut (2009) finns det här en könsbetingad skillnad, där depression är den vanligaste diagnosen för flickor och antisocialt beteende och uppförandestörning är vanligare bland pojkar. I skolundersökningar gjorda av Centralupplysning för alkohol- och narkotikafrågor framkommer det även att gymnasiestuderande ungdomar som använt narkotika trivs något sämre i skolan samt skolkar mer än de som inte har någon narkotikaerfarenhet. Dessa ungdomar uppger sig även ha svårare att prata med föräldrar, elevvårdspersonal och syskon. Det finns således ett flertal punkter i Statens folkhälsoinstitut rapport som pekar på att narkotikabruk och skadligt bruk är mer förekommande bland ungdomar som befinner sig i en socialt utsatt situation och ofta har en sämre psykisk hälsa än de som aldrig använt narkotika (Statens folkhälsoinstitut, 2009).

3. METOD

3.1 Val av metod

Det ämne vi har valt att studera närmre är komplext, främst eftersom vi anser att allt som rör människor, deras agerande, uppfattning och känslor är svårt att generalisera och studera. Vi anser att vår studie är kvalitativ i sin natur. Vår förhoppning är att, genom att utföra en etnografisk kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer, kunna komma mer in på djupet av det förebyggande arbetet mot cannabis. Aspens (2007) beskriver mellanmänskliga (etnografiska) metoder som metoder där den studerade och intervjuaren interagerar. Vi har föreställt oss att vi genom de sex kvalitativa intervjuer vi utfört, kommer att finna en god grund till analys utifrån de teorier vi valt. Vi har inte sökt en definitiv sanning. Istället har vi sökt efter att undersöka professionellas förhållningssätt, syn, upplevelser och tankar. Detta för att sedan leta mönster och avvikelser som vi kan presentera.

Bryman (2002) skriver att kvalitativ forskning, till skillnad från den kvantitativa, mer berör och handlar om ord än siffror. En kvalitativ studieprocess är inte lika kodifierad som en kvantitativ studie och dess centrum är spänningen mellan teori och praktik. Den kvalitativa studien är tolkningsinriktad. Detta innebär att en väldigt viktig variabel är förståelsen av den sociala verklighet som studiens deltagare befinner sig i, deras miljö och hur deltagarna tolkar denna verklighet. (Bryman, 2002).

En annan anledning till att vi gjort semistrukturerade intervjuer är att vi velat ha en öppen dialog som främjar nya infallsvinklar. En annan viktig aspekt av den semistrukturerade intervjun är att intervjupersonen får stor frihet att forma sina svar på sitt eget sätt. Vi som intervjuare, får möjlighet att utvecklas och utforma nästa intervju på ett mer utvecklat sätt (Bryman, 2002). Detta har vi aktivt försökt göra genom att föra en diskussion efter varje intervju. Hur upplevde vi att intervjupersonen mottog våra frågor? Lyckades vi skapa ett öppet klimat? Lyckades vi undvika ledande frågor? Dessa frågor har vi försökt tänka på. En viktig del i vår utveckling och metodutformning är att den ska passa oss och skapa en trivsel. Aspers (2007) inleder genom att förmedla hur viktigt trivseln är för forskaren för att kunna bedriva god forskning.

Aspers (2007) menar också på att när man arbetar med kvalitativa studier, metodologi och metodval bör man känna till en del grundläggande distinktioner. En av dessa är den mellan subjektivism och objektivism. Kvalitativ forskning utifrån ett objektivistiskt perspektiv kan exempelvis vara att observera interaktion utifrån medan ur ett subjektivistiskt perspektiv mer innebär att undersöka intervjupersonens uppfattning och mening. Aspers (2007) menar att det som är avgörande är att förstå deras handlingar och i viss mån resonemang. Utifrån detta gör vi tolkningen att våra kvalitativa semistrukturerade intervjuer mer präglas av ett subjektivistiskt perspektiv för att möjliggöra en analys av vår empiri utifrån socialkonstruktivistisk teori och stämplingsteori.

3.2 Validitet, reliabilitet och relevans

Även strukturerade- samt semistrukturerade intervjuer har brister. Intervjuarens egenskaper har en inverkan enligt en del studier, på utfallet av intervjupersonens svar. Faktorer som sägs påverka är intervjuarens kön, etnicitet och socioekonomisk status. En annan brist är *social önskvärdhet*, som enkelt förklarar innebär att individer under en intervju kan ge svar för att ge en mer positiv bild av sig själva. Exempelvis kan

intervjupersonen svara något som denne tycker klingar bättre eller som denne bör svara (Bryman, 2002). En annan svårighet man kan stöta på är problem som rör mening. Begreppet mening är essentiell eftersom den definierar svårigheterna som kan uppstå i interaktion med människor i vardagen, närhelst och varsomhelst. Men i intervjun har mening och definition en betydande roll. Det uppstår lätt missförstånd och feltolkningar om intervjuaren inte är medveten om att denne möjligen inte delar samma meningssystem och definitioner som intervjupersonen (Bryman, 2002). Aspens (2007) lyfter upp en hel del problematik kring kvalitativ forskning och menar på att den tenderar att påminna om journalistiska metoder, där intervjuaren insamlar svar och information, men i slutändan leder resultatet till för mycket eget tyckande. Det är en fälla vi aktivt försökt förebygga. Inför våra intervjuer påminde vi varandra om ovannämnda punkter och har under intervjuerna begagnat oss av följdfrågor för att ofta klargöra att vi inte har missförstått våra intervjupersoner. Vi har även lagt tid på att observera varandra och lägga märke till vilken ton vi använder för att inte på så sätt påverka intervjupersonerna att ge ett svar de tror att vi söker eller vill höra. Detta främst för att vi är medvetna om att det ämne vi valt är politiskt laddat och vi var velat skapa en så neutral stämning som möjligt.

En annan utgångspunkt för den kvalitativa forskningens kvalitetsförsäkring kan vara att utgå från helt andra kriterier än den kvantitativa forskningsmetodik. Bryman (2002) skriver om att Lincoln och Guba menar på att det behövs specificerade termer och tillvägagångssätt för att bedöma kvaliteten i den kvalitativa forskningen. De två förslagen har på nya begrepp att utgå från är – *trovärdighet* och *äkthet*. En anledning till att dessa begrepp endast presenteras som alternativ är att en direkt tillämpning av dessa kriterier kan leda till att man förutsätter att kriterierna ger en hel och sann bild av den sociala verkligheten. Vilket Lincoln och Guba, enligt Bryman (2002) inte gör, då de menar på att det kan finnas flera versioner av den sociala verkligheten. Alltså motsätter de sig Brymans egna uppfattning benämnd som realism, det vill säga att det finns en absolut sanning om den sociala verkligheten och att den bör avslöjas av forskare. Aspens (2007) förklarar ontologisk realism, det är en den värld som studeras och att den finns oberoende av forskarens i den. Bryman (2002) går i samma banor och menar på att äktheten, autenticiteten, i en studie är viktig. Forskaren bör ge en rättvis bild av intervjumaterialen och ha som mål med sin forskning att bidra till att de medverkande känner att de får en rättvis och autentisk bild av vad de sagt, de skall kunna se vad de kan förbättra och hur andra i deras närmiljö upplever saker och ting. Något som Aspens

(2007) menar är viktigt och som han förmedlar är begreppet kausalitet. Han menar på att det är forskarens uppgift att upptäcka de processer och "lagar" som finns oberoende av de yrkesverksamma och forskaren själv. Han menar på att det finns orsakssamband i verkligheten som forskaren bör ämna finna. Vi tänker att den socialkonstruktivistiska teorin och stämplingsteorin möjliggör för oss att kunna hålla en god balans i autenticiteten, äktheten och kausaliteten i våra intervjusvar.

Larsson (2005) menar att en metodtriangulering, alltså att använda sig av flera datainsamlingsmetoder, kan främja en studies reliabilitet. Detta har vi utfört genom att ha semistrukturerade intervjuer och gjort direkta observationer under våra intervjuer. Vi har möjliggjort för oss själva att observera socialarbetarna under intervjuernas gång genom att använda oss av röstinspelare och på så sätt kunnat fokusera oss på reaktioner såsom, mimik, känslouttryck och kroppsspråk.

3.3 Urval/ val av intervjupersoner

Vår avsikt har varit att med vår kvalitativa undersökning visa exempel på vilka föreställningar och tankar socialarbetare, som arbetar preventivt med ungdomar, har. Vi har strategiskt valt att intervjua personer som jobbar preventivt i det yttersta skiktet, alltså på fältet, uppsökande. Vi har även valt att intervjua en person på en mottagning. Detta för att vi har velat belysa den uppfattning som socialarbetare på gräsrotsnivå har om cannabisanvändning bland ungdomar. Det har även varit av intresse för oss att jämföra upplevelserna, tankarna och föreställningarna som våra socialarbetare har mellan det yttersta skiktet av det preventiva arbetet (fältarbete) gentemot nästa steg som är öppenvård.

Vi har intervjuat sex socialarbetare. Fem av våra intervjupersoner arbetar preventivt med ungdomar. Dessa intervjupersoner jobbar uppsökande, alltså finns utomhus, på fritidsgårdar och skolor. Två av våra fältarbetare arbetar endast med drogprevention, deras direkta uppdrag är att fånga upp ungdomar som brukar/missbrukar droger i ett tidigt skede och att fungera informativt för ungdomar. De jobbar på skolor, fritidsgårdar och har samtal med föräldrar och ungdomar. Tre av våra fältarbetare tillhör en annan verksamhet som inte enbart jobbar förebyggande mot droger. Detta leder till att de både stöter på ungdomar som brukar/missbrukar cannabis, men även ungdomar som inte gör det. Den sjätte intervjupersonen jobbar på en mottagning, dit kan man vända sig frivilligt eller få som insats via socialtjänsten efter att en vårdplan skrivits.

Mottagningen arbetar även de preventivt men i ett nästa skede, eftersom deras målgrupp är personer som missbrukar. Intervjupersonen som arbetar på en mottagning har dock erfarenhet av drogförebyggande arbete ute på fältet, sedan tidigare.

Viktigt att nämna dock är att våra intervjupersoner inte har i uppdrag att enbart jobba preventivt mot cannabisbruk bland ungdomar. Deras uppdrag sträcker sig till droger generellt, inklusive alkohol och tre av socialarbetarna har även i uppdrag att arbeta förebyggande mot ungdomskriminalitet och nyrekrytering till kriminella livsstilar.

Våra intervjupersoner består av fem kvinnor och en man mellan 26-45 år. Samtliga intervjupersoner är utbildade socionomer och jobbar i en stad i södra Sverige. Några av dem har erfarenhet från utredande arbete inom socialtjänsten medan några andra har erfarenhet från behandlingsarbete med ungdomar och kvinnor med missbruksproblematik. En av våra intervjupersoner har erfarenhet från kriminalvården.

Gemensamt för alla är att de vid intervjutillfällena jobbade förebyggande med ungdomar.

3.4 Genomförande av intervjuer

Intervjuprocessen började med att vi utformade frågor till våra intervjuer (se bilaga 2.) Sedan kontaktade vi yrkesverksamma socionomer, som vi känner till genom personliga kontakter. Vi formulerade ett brev som vi skickade ut via e-post till dessa yrkesverksamma, som vi tyckte skulle vara intressanta och till nytta för oss att intervjua till det ämne vi valt (se bilaga 1.) Vi har båda två närvarat under intervjuerna och har diskuterat det intervjumaterial vi fått för att diskutera våra tolkningar av svaren och de uppfattningar vi har fått. Vi har intervjuat sex socialarbetare och gjort två kompletterande intervjuer, då vi kände att vi behövde få mer uttömmande svar.

Samtliga av våra intervjuer har gjort på socialarbetarnas arbetsplatser i ett avskilt samtalsrum. Intervjutiden har varierat mellan en timme till upp till drygt två timmar.

3.5 Bearbetning och kodning

För att inte gå miste om någon relevant information under de semistrukturerade intervjuerna vi har gjort, har vi använt oss av en diktafon. Därefter har vi transkriberat materialet för att kunna strukturera materialet med hjälp av kodning.

Medan en av oss ställde frågor och ledde intervjun, har den andra gjort minnesanteckningar och skrivit ner tolkningar, intryck, tankar och hypoteser. Även detta material har vi kodat då forskarens egna tankar är intressant för undersökningen, så länge forskaren kan separera dessa olika material ifrån varandra (Aspers, 2007).

Kodning är en del av analysen som delar upp det empiriska materialet i mindre delar med hjälp av koder (Aspers, 2007). Idealiskt vidtar kodningen när data samlats in (Jönson, 2010). Det material som kodas kan både vara material som forskaren själv genererat genom till exempel intervjuer, vilket kallas för primärmaterial, samt tidningsklipp, fotografier och andra textdokument (Aspers, 2007). En kod i sig, är en definition på hur man har strukturerat sitt material (Aspers, 2007). Genom att koda bearbetar man materialet med hjälp av ingående läsning och tolkning av materialet (Aspers, 2007). På så vis blir analysen mer gedigen och systematisk. Kodningen hjälper till att upptäcka samband och olika teman i materialet. Att koda materialet kan även vara till hjälp för att vidareutveckla och förbättra frågeformuläret inför efterkommande intervjuer. Vi har kodat utefter de svar vi fått på våra frågor, teoretiska begrepp och de teman som förekommer i vårt material, vilket är ett vanligt sätt att koda när man använt sig av semistrukturerade intervjuer som metod (Jönson, 2010). Man kan koda med hjälp av olika dataprogram för kvalitativ analys men det går också att göra med hjälp av överstrykningspennor eller att klippa ut och skapa nya dokument utefter kategorier (Jönson, 2010). Vi har använt oss av de två senare alternativen.

Vår kodning och våra frågeställningar har påverkat vår empiriska presentation en del. Våra frågeställningar har varit utgångspunkten för hur vår analys ska delas upp. Men vi har ändrat om och specificerat våra frågeställningar för att passa ihop med det material vi fick efterhand som vårt material kodats. Vi delade upp vårt material utifrån de fyra teman och frågeställningar vi valt att arbeta med. Vår nyfikenhet har varit ledande i hur vi utformat våra frågeställningar. Då vi gick igenom materialet och identifierade svaren utifrån de olika teman vi valt markerade vi dessa, som tidigare nämnt, med överstrykningspennor. Sedan har vi diskuterat oss fram till våra tolkningar utifrån de teorier vi valt, de mönster vi sett och de avvikelser vi kunnat tyda i hur socialarbetarna svarat.

3.6 Etiska överväganden

De etiska frågeställningar vi främst haft i åtanke i vår studie är kravet på att inhämta samtycke från intervjupersonerna och att informera om att deras deltagande är frivilligt (Bryman, 2002). Vi har informerat intervjupersonerna om rätten att avbryta intervjun om så önskas (Bryman, 2002). I samband med att vi rekryterat intervjupersoner till vår undersökning, har vi sänt ut ett informationsbrev så att personerna redan på förhand kunde se vad undersökningen och intervjuerna skulle gå ut på. Vi har även kort inför varje intervju redogjort för vårt syfte ännu en gång samt klargjort hur den insamlade informationen kommer att användas för att eliminera eventuella oklarheter som annars hade kunnat uppstå. Av etiska skäl valde vi att aidentifiera intervjupersonerna genom att tilldela vardera person en bokstav i den ordningen vi intervjuade dem. Vi har valt att inte heller avslöja inom vilken kommun eller på vilken arbetsplats intervjupersonerna är verksamma. Vi har varit tydliga med att den information vi samlar in enbart kommer att nyttjas för forskningsändamål (Bryman, 2002).

5. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

5.1 Teoribegreppet

Begreppet teori kan användas på många sätt, men brukar vanligast beskrivas som en förklaring för observerade regelbundenheter (Bryman, 2002). Det finns dock olika varianter av teorier. Vissa klassas som “grand-theories” och kännetecknas för att vara av en mer generell och abstrakt karaktär, och kan på så vis vara svåra att dra en prövbar slutsats utifrån. En sådan teori är därför många gånger av begränsat värde eftersom det är svårt att formulera de nödvändiga kopplingarna till verkligheten (Bryman, 2002). Mer lämpligt kan därför vara att använda en teori som ligger på mellannivå, dvs. en *theory of middle range*, då en sådan teori skiljer sig åt, avseende vidden av tillämpningsområdet men samtidigt är användbar på många olika domäner (Bryman, 2002). En sådan teori menar Aspers (2007) kan ha ett högt bevisvärde men den är samtidigt mindre systematisk. En teori på mellannivå hamnar mellan de *stora* teorierna och ren empiri och kan betraktas som försök att förstå en begränsad del i samhälleligt liv. Teorier har därför inget självändamål utan ska betraktas som ett redskap för att förstå och förklara ett specifikt fenomen (Aspers, 2007). De teorier vi har valt för att försöka besvara frågeställningarna i vår studie är Howard Beckers stämplingsteori (Ejrnæs & Kristiansen, 2002) och den socialkonstruktivistiska teorin.

5.2 Stämplingsteori

Stämplingsteorin har sitt ursprung i det interaktionistiska perspektivet och dess betoning av omgivningens reaktioner som en nyckel till förståelsen av avvikande beteenden. För att bättre förstå stämplingsteorin har främst Mats Hiltes (1996) *Avvikande beteende. En sociologisk introduktion* använts.

Stämplingsteorin är en teori som kan appliceras på ett otal former av avvikelse. Inom stämplingsteorin är det en fråga om *etikettering* av en person (Ejrnaes & Kristiansen, 2002). Enligt Becker (Månson, 2003) är vad som anses vara avvikande inte förbundet med en handling i sig, utan uppstår som en konsekvens av omgivningens reaktion när personen i fråga bryter något som uppfattas som en social regel, en tradition eller en lag. Att vara avvikare beror därmed inte på avvikarens beteende utan på de normer och värderingar som råder i samhället. Vad som klassificeras som avvikande beteende kan därför variera mellan olika grupper, olika samhällen och olika kulturer. En avvikare skapas på så vis i sin omgivning (Ejrnaes & Kristiansen, 2002). Det avvikande beteendet har därför ingen självständig existens utanför den sociala kontexten utan handlar om en tillämpning av regler. Den som inte lever efter gruppens regler upplevs som en avvikare (Hilte, 1996). Stämplingsprocessen är emellertid inte helt tillförlitlig. I gruppen finns ibland personer som felaktigt stämplats som avvikare för att man kan ha sett personen tillsammans med andra som är narkomaner. Samtidigt finns det personer som bryter mot regler i smyg och på så vis är hemliga avvikare som därför aldrig blir upptäckta. Inom denna grupp finns det förhållandevis många personer som inte tar kontakt med vården i rädsla att bli avslöjade och stämplade. Det är personer som lever ett socialt etablerat liv samtidigt som de använder narkotikaklassade preparat, s k sociala narkomaner (Hilte, 1996). Stämplingsteorin handlar inte om de bakomliggande orsakerna till varför en person betraktas som avvikare, utan hur vägen in i en avvikarroll kan förstås. En av stämplingsteorins starka sidor är beskrivningen av hur den avvikande handlingen definieras eller skapas i samspelet mellan individen och det omgivande samhället. Förutom handlande individer krävs det personer eller grupper som stämplar handlingar som avvikande med hjälp av lokala regelverk. En brist inom stämplingsteorin är att mycket lite ägnas åt att förklara vilka villkor individerna levde under innan de blivit stämplade och på vilket sätt deras livshistoria och livsvillkor medverkat till stämplingen. Stämplingsteorin ägnar sig på så vis större uppmärksamhet till den sekundära avvikelserna på bekostnad av den primära avvikelserna.

De regler som används vid stämpling av individer som betraktas som avvikare och hur

dessa regler tillämpas, skiftar från grupp till grupp och påverkas av klass- och yrkestillhörighet samt den kultur eller folkgrupp man ingår i (Hilte, 1996). Således råder det ingen samstämmighet kring de regler som skapas och upprätthålls genom stämpling, utan dessa är till föremål för konflikter och är en del av samhällets politiska process. Hur en grupp kan tvinga andra att leva efter sina regler är en fråga om politisk och ekonomisk makt. Avvikande beteende handlar om konkurrerande definitioner av verkligheten, där den grupp som har makten har tolkningsföreträde och möjlighet att tillämpa sina regler. Hilte (1996) menar att den svenska narkotikalagstiftningen och kriminaliseringen av cannabisbruk är ett bra exempel på hur en grupp tvingar sina regler på en annan grupp med hänvisning till att det är för samhällets och deras eget bästa.

Becker skiljer mellan dem som skapar regler och dem som verkställer dem (Månson, 2003). Bakom kriminaliseringen av cannabisbruk döljer sig olika påtryckningsgrupper som Becker kallar för moraliska entreprenörer. Exempel på moraliska entreprenörer som hjälpt till att utforma den svenska narkotikapolitiken och lokala handlingsplaner är både poliser, lärare och socialarbetare (Hilte, 1996).

5.3 Socialkonstruktivism

I den litteratur vi har tagit del av har både begreppen konstruktionism och konstruktivism förekommit. Ingrid Sahlin (2002) menar att det råder en oenighet ifall de båda stavningarna betyder samma eller olika saker, och att det är oklart vad skillnaderna i så fall skulle bestå av. Eftersom begreppet konstruktivism är det vanligast förekommande begreppet i nordisk litteratur, är detta det begrepp som kommer att användas i denna uppsats.

Det socialkonstruktivistiska synsättet postulerar att det inte finns en sann bild av verkligheten (Payne, 2002). Istället menar Payne (2002) att våra åsikter, värderingar och normer formar vår bild av verkligheten, och att vi därför inte kan ha kunskap om den objektiva verkligheten åtskild från våra föreställningar om denna. På så vis betonar det socialkonstruktivistiska synsättet de sociala aspekterna av kunskap, och det inflytande som kulturella, historiska, politiska och ekonomiska villkor kan ha på denna kunskap (Payne, 2002).

Socialkonstruktivister menar att ingenting kan vara ett problem om ingen upplever och beskriver det som sådant (Sahlin, 2002). Följaktligen, för att ett socialt problem ska

kunna existera, måste problemet uppfattas som reellt existerande och dessutom vara möjligt att åtgärda. Man kan till exempel inte betrakta dåligt väder som ett socialt problem, om det inte har orsakats av mänsklig miljöförstöring. Ett socialt problem påkallar dessutom offentliga insatser, dvs. för att det ska betraktas som ett socialt problem måste det råda en uppfattning om att det inte är enbart individens ensak, utan att det allmänna bör ingripa genom exempelvis lagstiftning, straff, behandling, eller förebyggande insatser. Problem på individnivå betraktas således inte som ett socialt problem om det inte finns ett samhällligt intresse av och ansvar för att tygla dem (Sahlin, 2002). Att hävda att något är ett problem som kräver ingripanden från samhällets sida, brukar benämnas som *claims-making* (Sahlin, 2002). Det socialkonstruktivistiska synsättet har således sin fokus på hur uppmärksamheten på ett fenomen har vuxit fram, vilka föreställningar det inrymmer och vilka åtgärder som förespråkas och vidtas och hur de legitimeras (Sahlin, 2002). Det socialkonstruktivistiska perspektivet studerar således hur andra konstruerar verkligheten och vilken inverkan den sociala kontexten har på vår kunskap (Wenneberg, 2010). En utgångspunkt inom det socialkonstruktivistiska synsättet är nämligen att vår kunskap är socialt konstruerad eftersom vi får kunskap med hjälp av språkliga begrepp och språket är med nödvändighet något socialt då det är konstruerat för att möjliggöra kommunikation (Wenneberg, 2010). En annan utgångspunkt är att vår kunskap påverkas av den tidsanda, *Zeitgeist*, som är förhärskande i ett samhälle vid en viss tidpunkt. Wenneberg (2010) beskriver det socialkonstruktivistiska angreppssättet som en kritisk kraft som inte tar det direkta eller omedelbara för givet, utan som försöker demaskera eller avslöja det som betraktas som naturligt eller som sunt förnuft (Wenneberg, 2010).

Socialkonstruktivism riktar sig in på hur något som benämns som ett socialt problem, har blivit ett sådant genom kollektiva definitionsprocesser (Sahlin, 2002), genom vilket något konstrueras som existerande, skadligt och möjligt att åtgärda. Denna konstruktion menar Sahlin (2002) kan vara oberoende av det fenomen den refererar till och behöver därmed inte ha någon referens i verkligheten över huvud taget. Det socialkonstruktivistiska synsättet är på så vis användbart vid granskning av socialt arbete såväl på mikronivå, till exempel socialarbetares preventionsarbete med ungdomar, som på makronivå, t.ex när samhällsutvecklingen och politiska åtgärder beslutas i politiska församlingar (Sahlin, 2002). Ett socialt problem kan därmed betraktas som en social konstruktion producerad av problemets olika intressenter. Att ett socialt, ekonomiskt eller hälsomässigt missförhållande existerar innebär således inte att

det automatiskt förvandlas till ett socialt problem, utan detta är en selektiv process där enbart ett fåtal lyfts fram och blir erkända som problem (Hilte, 1996). Det sociala erkännandet belyser ett förhållande som problematiskt men för att leva vidare krävs att problemet blir socialt legitimerat. Om inte de problematiska förhållanden kvalificerar sig som ett respekterat socialt problem, kommer det inte att få tillträde till arenor som massmedia, intresseorganisationer, skolor och lagstiftande församlingar. Ett socialt problem måste således få ett erkännande och legitimitet för att bli föremål för diskussioner, kontroverser och anspråk (Hilte, 1996).

Vidare, beskriver Payne (2002) utifrån Berger & Luckmanns (1971) arbeten, att människan via sociala processer skapar en gemensam bild av verkligheten. Genom att vi delar med oss av vår kunskap via sociala processer skapas gemensamma antaganden om hur saker och ting är. Eftersom vi sedan beter oss i enlighet med dessa antaganden eller sociala konventioner, så institutionaliseras dessa konventioner då det råder en överenskommelse av hur en eller annan aspekt av samhället ska uppfattas. På så vis legitimeras uppfattningarna om verkligheten och de integreras till ett organiserat och trovärdigt system. Eftersom kunskapen om verkligheten delas av så många, så uppfattas kunskapen som objektiv. Berger & Luckmann anser således att allt som uppfattas som kunskap i ett samhälle ska bli föremål för studier. Detta gäller inte minst den allmänna och vardagliga *common-sense* kunskapen. Berger & Luckmann (1966) menar att den samhälleliga och sociala verkligheten skapas av människan.

6. RESULTAT OCH ANALYS AV EMPIRI

6.1 Vilken roll har socialarbetaren i det preventiva arbetet?

I detta avsnitt behandlas socialarbetarens syn på den egna rollen i det drogförebyggande arbetet samt vad som upplevs vara viktiga beståndsdelar i detta preventionsarbete.

I vår studie går det att urskönja en förhållandevis samstämmig uppfattning om vad rollen som uppsökande socialarbetare innebär i det drogförebyggande arbetet. Även om intervjupersonerna har och i studien uppvisar olika personliga uppfattningar om droganvändning och när droganvändning blir ett problem som kräver åtgärder, finns det ingen tvekan om vad man anser att uppdraget som uppsökande socialarbetare innebär

och vilka normer och värderingar kring droganvändning som uppdragsgivaren vill ska förmedlas till den målgrupp man arbetar med. En sådan skyldighet menar våra intervjupersoner är att i alla lägen tydligt ta avstånd från illegal droganvändning eller alkoholbruk bland minderåriga. Detta lyfter särskilt intervjuperson B fram:

”[---] alla vuxna borde resa sig upp och säga att knark är skit. Det tror jag är den allra allra viktigaste saken som kan hända. Att alla är lika tydliga med att det inte är okej. [---] alla måste vara konsekventa och säga att det är skit. Skolorna ska göra det, all personal, det ska inte vara någon som får lov att inte säga någonting, alla måste vara beredda på att ta kampen det innebär att peka på någon och säga 'du jag tror du har rökt på. Hur är det, ska vi gå och prata?' Alla måste vara beredda att göra det, ingen får lov att ducka. [---] Sådana som vi, vi får inte heller lov att säga att det är okej att man röker på lite. 'Det är okej, du är 16 och dricker lite, du har ju ändå gått ut nian.' Vi får inte lov att säga det. Det tror jag är det allra allra viktigaste. Att man faktiskt sätter ner foten.” (Intervjuperson B)

Att socialarbetare som arbetar drogförebyggande har ett särskilt ansvar att ta avstånd från droganvändning bland ungdomar kommer med arbetsuppgiften. Detta ansvar är dock något man även anser sig dela med andra aktörer som exempelvis idrottsföreningar, kulturföreningar och skola. I samverkan med dessa aktörer och närsamhället vill man ta avstånd från droganvändning. Att samhället är en enad front anses viktigt för att undvika att ungdomar hamnar i ett beroende av cannabis och andra droger. Socialarbetarna i vår studie vill utöver påverkansarbete med enskilda ungdomar även försöka involvera det omgivande närsamhället då man vill upprätthålla droganvändning som ett normbrytande beteende. Särskilt intervjuperson B ser risker i en alltför accepterande inställning till droger i närsamhället. Att vara tydlig framhävs som särskilt viktigt för att motverka detta.

”Man vinner på att göra cannabisbruk till ett avvikande beteende. För det är en av de här riskfaktorerna som jag har läst, [---], en av riskfaktorerna i att hamna i missbruk är att det finns en acceptans kring droganvändande i närområdet, i kompisgänget, på skolan och en av de viktigaste skyddsfaktorerna man också identifierat är en skolmiljö som säger nej. Alltså som inte tolererar varken aggressivitet, våld eller missbruk av något slag, att man gör ett tydligt ställningstagande.” (Intervjuperson B)

Då rollen som drogöförebyggande socialarbetare innebär att man som myndighetsperson skall befinna sig i samma miljöer som ungdomar och vägleda dessa i diskussioner om droger, har rådande narkotikalagstiftning en stor inverkan på hur denna roll kan uppfattas av målgruppen. Flera intervjupersoner menar att deras myndighetsuppdrag försvaras av den rådande narkotikalagstiftningen då denna roll begränsar möjligheten att nå ut till alla ungdomar. Att vara ett stöd för de ungdomar man påträffar och att vara en vuxen att prata med, anser till exempel intervjuperson D vara sin främsta roll i det förebyggande arbetet. Att det då i lagens mening är olagligt att bruka droger, kan försvara möjligheten att leva upp till denna roll. Intervjuperson C säger till exempel att vissa ungdomar uppvisar en rädsla för att prata fritt om sin droganvändning, vilket han tror beror på att man är rädd för repressalier. Han menar att det är vanligt att i kontakten med ungdomar att man förklarar spörsmål som berör den egna personen genom att ta upp exempel på situationer "kompisar" upplevt. Intervjuperson A frågar sig om hon kan ha en ärlig dialog med de ungdomar hon kommer i kontakt med. Till exempel tror hon att vissa ungdomar känner att de inte riktigt vågar vara ärliga och berätta kring alla droger de har använt och riskera att detta rapporteras till socialtjänsten. Ingen i studien uppger att deras uppdrag omfattas av att utöva kontroll av ungdomar. Uppsökande socialarbetare har emellertid en anmälningsplikt till socialtjänsten som sedan kan föranleda ingripanden eller interventioner från socialtjänstens sida. Det finns även situationer där de uppsökande socialarbetarna kan fungera som en *förlängd arm* åt rättsväsendet och polisen. Denna kontrollaspekt lyfts fram av en socialarbetare, dock utan att tala i termer av kontroll.

"Stöter vi på uppenbart drogpåverkade ungdomar eller unga vuxna (ungdomar över 18 år, min anm.) så ringer vi våra kontakter inom polisens ungdomssektion och gör därefter en anmälan till socialtjänsten samt kontaktar föräldrarna om ungdomen är under 18 år." (Intervjuperson E)

"Att droger är olagligt färgar mycket av våra samtal. Det gör att vi inte i lika stor utsträckning kan prata fritt om droger. Vi får ofta förklara att vi inte ringer polisen för att någon berättat att de tagit droger vid något sammanhang och att om vi gör en anmälan är det på personer under 18 år till socialtjänsten." (Intervjuperson F)

Intervjuperson F lyfter socialarbetarens roll som samtalsstöd till ungdomar och menar

på att en viktig del i arbetet är att finnas till hands som en vuxen för ungdomar att prata om bland annat droger:

"Utifrån mina erfarenheter fungerar ett nyfiket förhållningssätt. Att vara nyfiken på ungdomens upplevelse av drogen/drogerna. Att prata om de upplevelser som ungdomen har och inte generellt kring droger. Det gäller väl att bemöta ungdomar med respekt oavsett vilka snedsteg de tar och visa att man i sin yrkesroll finns som ett stöd. De flesta jag stött på har mycket frågor kring droganvändning eftersom det generellt sätt är lite tabu eller skamset att prata om droger." (Intervjuperson F)

Det finns alltså en mångfasetterad roll som de uppsökande socialarbetarna skall försöka vidmakthålla. Även om man inte bedriver något myndighetsutövande själv innebär rollen att samverka med andra myndighetspersoner. Samtidigt är det främst den stödjande delen av uppdraget som lyfts fram i diskussionen kring vilken roll man har i det drogförebyggande arbetet. Intervjuperson F lyfter dock att hennes roll som socialarbetare främst är att finnas som ett stöd, men att hon inte tror att gemene ungdom vänder sig självmant till en socialarbetare för att få stöd/hjälp. Istället tror hon att de flesta individer tvingas att vända sig till en socialarbetare först efter att biverkningar av cannabisbruket inträffat.

Med det socialkonstruktivistiska perspektivet som utgångspunkt går det att urskönja en gemensam föreställning att det är viktigt att visa ungdomar att man tar avstånd från cannabis och andra illegala preparat. Till exempel lyfter man fram att närsamhället i form av skola, idrottsföreningar, kulturföreningar osv. markerar att det inte är okej att använda cannabis. Ifall föräldrar och närsamhället inte markerar sitt avståndstagande är man orolig att särskilt cannabis blir ett alltmer förekommande inslag i offentliga miljöer och således kan komma att normaliseras. Att det finns en acceptans för cannabis i närområdet ser man som en riskfaktor att ungdomar ska hamna i ett problematiskt bruk. I vår studie kan man således utläsa att man anser att det finns ett behov av tydlighet och markeringar mot ungdomars experimenterande eller bruk av droger oavsett om det är av rekreationell art eller problematisk karaktär.

6.2 Socialarbetarnas uppfattning av hur ungdomars problem skall bemötas.

I detta kapitel diskuteras hur socialarbetare ser på hur man bäst bemöter ungdomar och den problematik man stöter på i det drogförebyggande arbetet.

Socialarbetarens främsta uppgift är, ur den egna synvinkeln, att informera och föra dialog med de ungdomar man påträffar. Syftet med detta är att inverka på ungdomars attityder till droger och att bistå med information som kan påverka vilka val ungdomar gör när de kommer i kontakt med droger. Samtliga intervjupersoner lyfter fram vikten av att vara objektiv i mötet, att visa förståelse för varför ungdomar använder sig av droger och vad drogerna medför för positivt för de enskilda individerna. Man vill föra en dialog med ungdomen, man vill lyfta fram för- och nackdelar med drog beteendet för att få till en förändringsprocess hos den unge. Intervjuperson D betonar vikten av att inte klandra ungdomarna, utan ha ett tillåtande förhållningssätt i mötet.

"[...] Att inte vara dömande i ett första skede, att tillåta ungdomarna att prata om det liksom. Det tror jag är viktigt." (Intervjuperson D)

"Alltså, information är viktigt. Att den är informativ, och att lyssna på ungdomen, tror jag är oerhört viktigt. [---]" (Intervjuperson C).

Att samtliga intervjupersoner lyfter fram likartade aspekter som viktiga i det drogförebyggande arbetet kan bero på att alla intervjupersoner i vår studie arbetar utifrån lösningsfokuserad metod och MI metodik. De aspekter som betonas som särskilt viktiga i det förebyggande arbetet är att fokus i samtalskontakten bör ligga på ungdomens nuvarande och framtida situation. Man betonar även vikten av att samtalskontakten ska karaktäriseras av att vara öppen och icke-fördömande och man tycker det är viktigt att ungdomen deltar aktivt och inte blir en passiv mottagare av exempelvis information eller avskräckande exempel på vad droganvändning kan innebära. Exempelvis säger intervjuperson C att man i den vägledande rollen följer ungdomen i samtalet. Även om målet med det drogförebyggande arbetet är att påverka ungdomars förhållningssätt till droger, menar man att det ändå är ungdomen som beslutar målsättningen med samtalskontakten. Intervjuperson B tar upp ett exempel där föräldrar känt oro över sitt barns droganvändning och initierat kontakt med uppsökande socialarbetare, men där ungdomen själv inte tycker att det är ett problem.

" Och objektivt sett kanske det inte är ett problem (ungdomens

droganvändning, min anm.), *problemet är då att föräldrarna är jätteoroliga. Och då utgår vi från det istället och är det då till exempel en kille nu som tycker att hans mål är att mamma ska tjata mindre. Då är det det man jobbar med, vad behöver mamma se för att hon ska tjata mindre, vilka förändringar osv.*". (Intervjuperson B)

Samtliga intervjupersoner i vår undersökning tycker att information är en viktig och grundläggande del i det förebyggande arbetet mot droger. Dock hade man skilda uppfattningar kring hur pass mycket information man vill bistå med. Intervjuperson A i studien uppvisade till exempel oro för hur informationen kan komma att användas och att den istället kan omvandlas till att bli *tips*. Man hade även olika uppfattningar kring ungdomarnas kunskapsnivåer, där intervjuperson E tyckte att många ungdomar hon kom i kontakt med var mycket pålästa och hade en bra förmåga att kolla upp fakta på exempelvis Internet. Intervjuperson D tyckte även att många ungdomar påvisar många argument till varför cannabis exempelvis inte är skadligt och att dessa ungdomar uppvisar att de har vägt för- och nackdelar med cannabisrökning mot varandra. Intervjuperson B ansåg emellertid att många ungdomar hon kom i kontakt med hade stora kunskapsluckor och dåligt underbyggda argument, särskilt ofta i de situationer ungdomen jämförde cannabis skadeverkningar med alkohol. Detta menade hon inträffade ofta. Även intervjuperson A ansåg att många ungdomars kunskap var låg, särskilt kring cannabis inverkan på tankefunktionen. Alla var dock överens att ge information i någon mån var viktigt. Man tyckte även det var viktigt att ungdomarna själv avgjorde målsättningen med kontakten dock betonades att fokus ofta låg på framtiden och hur ungdomen kan förändra sin situation. För att få till denna förändringsprocess betraktades information som en viktig beståndsdel. Denna information betonade man att den skall vara objektiv. Skulle informationen präglas av värderingar upplever man att det finns en risk att man inte når ut med sitt budskap till de ungdomar man möter. Samtliga intervjupersoner tog avstånd från information som var utformad för att vara avskräckande, då man ansåg att detta minskade möjligheten att få till en förändringsprocess hos den unge. Intervjuperson C menar till exempel att ungdomar tenderar att inte lyssna i de fall sådan information används.

"För jag tror inte ungdomen lyssnar så mycket på mig då, jag tror inte han är så intresserad då, eller hon. Utan, att försöka lägga det på ungdomens plan, att man lyssnar på ungdomen och tar den på allvar så att han eller

hon känner sig lyssnad på, så är chansen mycket större att vi kommer någonstans överhuvudtaget, om ungdomen vill komma någonstans också."
(Intervjuperson C).

"Jag tror att en del ungdomar kan tycka att det ligger så långt ifrån dem så man tappar förtroendet i relationen om man pratar i de termerna. Alltså att man inte alls kan förlika sig med tanken om att man skulle testa... heroin eller så." (Intervjuperson A)

I det socialkonstruktivistiska perspektivet betonas även hur människan via sociala processer skapar en gemensam bild av verkligheten. Genom att vi delar med oss av vår kunskap och tar del av andras kunskap, skapas gemensamma antaganden om hur verkligheten förhåller sig. I vår undersökning finns det mönster som påvisar att en sådan gemensam bild av verkligheten existerar. I undersökningen går det speciellt att urskönja en gemensam bild av vilka beståndsdelar det preventiva arbetet mot droger ska utgöras av. Till exempel menar ett flertal intervjupersoner att det i det förebyggande arbetet är viktigt att man intar ett förhållningssätt som grundar sig på ömsesidighet och utbyte, dvs. att man för en öppen dialog med de ungdomar man möter och att man är icke-dömande i diskussionen kring droger och drogbruk. Att det är viktigt att man lyssnar aktivt på ungdomen lyfts också fram samt vikten av att vara objektiv i mötet. I undersökningen fanns en gemensam föreställning att i det preventiva arbetet mot droger är det viktigt att bistå med information. Att ge för mycket information däremot kan ses som skadligt då informationen kan komma att användas till annat ändamål än för vad den var avsedd, till exempel som *tips*. När det gällde ungdomars behov av information fanns det dock skiljda meningar kring detta. Någon intervjuperson tyckte att många ungdomar var mycket pålästa medan andra tyckte att det saknades en medvetenhet kring cannabis inverkan på den kognitiva förmågan. Alla i studien tog enhälligt avstånd till att framföra information i avskräckande syfte, dvs. att begagna sig av såkallad *skräckpropaganda*. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan detta tolkas som att det råder en gemensam föreställning att information som är objektiv medför bättre respons än information som i sin utformning är normativ. Detta grundar sig på en föreställning att ungdomar är mindre benägna att lyssna ifall informationen är formulerad som avskräckande eller förmedlad på ett moraliserande sätt. Istället lyfts fram att det är viktigt att man lägger sig på ungdomens nivå. Det finns inget i studien som påvisar att ungdomar anses behöva talas tillrätta när det kommer till droger och

drogbruk. Istället säger man att det är viktigt att man respekterar ungdomarnas åsikter och lyssnar aktivt på vad de har att säga. Det går att påvisa att det finns en gemensam föreställning att en förändring inte kan tvingas fram, utan att denna måste komma från den unge själv. Exempelvis framhåller man att det är ungdomen själv som styr samtalet och vad målsättningen med samtalet ska vara. Sålunda, försöker man påverka den unge att förändra sin situation genom att hjälpa denne att reflektera över denna och identifiera vilka för- och nackdelar man ser i den egna droganvändningen för att på så vis försöka få till en förändring. Dock vill man att fokus i samtalet ska ligga på den unges nuvarande situation och framtid. Att gå tillbaka och tillsammans med den unge reflektera över varför man har utvecklat ett eventuellt problematiskt bruk benämns av någon intervjuperson som ointressant. Enligt det socialkonstruktivistiska perspektivet påverkas vår kunskap av den rådande tidsandan, *Zeitgeist*. Att utöva påverkansarbete genom att ha fokus på nuvarande situation och framtiden, kan med ett socialkonstruktivistiskt perspektiv tolkas som ett resultat av den rådande tidsandan, där arbetssätt präglade av lösningsfokuserad metod och MI metodik kan anses vara *på modet*. I vår undersökning arbetar alla utifrån lösningsfokuserad metod och i viss mån även MI metodik, vilket gör socialarbetarna i studiens likartade arbetssätt begripligt. Ingen i vår undersökning uttrycker att det förebyggande arbetet bör vara vägledande genom att lära ungdomar vad som är rätt eller fel och ingen beskriver sin roll på ett sätt som kan tolkas som varken paternalistisk eller präglad av förmyndarskap.

6.3 Föreställningar om cannabisens juridiska status

En viktig del i det förebyggande arbete som bedrivs av socialarbetare är det juridiska regelverk som utgör ramarna för detta arbete. Under detta avsnitt avhandlas följaktligen hur socialarbetare förhåller sig till denna lagstiftning och vilken inverkan man anser lagstiftningen har på det arbete man bedriver.

1988 blev eget bruk av narkotika olagligt (BRÅ, 2012). För individer som konsumerar och innehar cannabis för eget bruk, innebär detta ur juridisk synpunkt att de individer som använder cannabis begår en kriminell handling och således är kriminella. Sedan år 1993 är det även möjligt utdömas fängelsestraff som påföljd för eget bruk av narkotikaklassade preparat, som exempelvis cannabis. (BRÅ, 2012)

Våra intervjupersoner kommer på olika sätt i kontakt med individer, som i lagens mening är kriminella, eftersom de brukar cannabis. Samtliga av våra intervjupersoner har varit överens om att det är bra att det i juridiskt sett är olagligt att bruka droger då

man tror att den kan ha en avskräckande och därmed preventiv funktion. Samtidigt har man även åsikter och tankar kring vissa negativa aspekter och konsekvenser man ser att lagstiftningen medför. Tydlighet är något som nämns som viktigt i det förebyggande arbetet där man tycker att rådande lagstiftning är en viktig del i detta. Intervjuperson B lyfter även fram att tanken med lagstiftningen är att komma åt unga nya missbrukare. Denna målsättning tror hon emellertid inte lagstiftningen lyckas att leva upp till. Dock tror hon att Sveriges förhållandevis låga siffror i internationella jämförelser kan vara en del i detta.

”Med tanke på att Sverige ligger så lågt i alla sådana här undersökningar på hur många ungdomar som använder narkotika och cannabis så tror jag att det påverkar dem från vår synvinkel på ett positivt sätt.”(Intervjuperson B)

Intervjuperson A träffar ungdomar i sitt arbete som antingen genom bistånd från socialtjänsten får gå på samtal, lämna urinprov eller gå på haschavvänjningsprogrammet (HAP) eller som frivilligt uppsöker hjälp för sitt missbruk. Hon anser att det är viktigt att det är olagligt men att det även finns nackdelar med att cannabis är olagligt. Till exempel jämför hon Sveriges narkotikapolitik med andra länders som tillåter bruk av cannabis.

”...om du röker några gånger, så är du i Sverige...missbrukare eller vad man ska säga. Då är man kriminell ju, så på så sätt är cannabis kanske farligare än det är på andra ställen. För där blir du inte så utanför samhället...” (Intervjuperson A)

Av ovanstående citat går att urskönja en del i den problematik kring att cannabisbruk är lagligen förbjudet och att individer betraktas som missbrukare och kriminella även i de fall de endast rökt cannabis vid ett fåtal tillfällen. Med utgångspunkt i stämplingsteorin menar Ejrnaes & Kristiansen (2002) att detta är en fråga om *etikettering* av en personer som inte håller sig till majoritetssamhällets syn på hur människor bör bete sig och handla. En sådan slutsats går även att dra av vad intervjuperson A är inne på när hon beskriver att man anses vara kriminell eller missbrukare då man brukar cannabis och hur detta medför följder som exempelvis utanförskap, vilket hon ser som ett resultat av den lagstiftning som förhärskar i Sverige idag. Becker menar på att avvikande beteende kommer från de sociala regler och normer som finns i ett samhälle, där den som avviker

från dessa normer och regler blir avvikaren, vilket i detta fall är cannabisbrukaren (Hilte, 1996). Samtidigt har intervjupersoner i denna studie lyft att det är allt vanligare att bruk av cannabis sker öppet både bland ungdomar och yngre vuxna, vilket man känner en rädsla inför då man tror att cannabisrökning kan bli del av ett normaltillstånd. Att det idag sker öppet trots den kriminalisering drogpolitiken har medfört, kan man fråga sig i fall en normalisering av cannabisrökning inte redan har skett, åtminstone bland vissa grupper i samhället. En aspekt som emellertid inte belyses är det stigma kontakt med socialtjänsten kan innebära eller hur detta kan vara ett led i att unga väljer att inte söka hjälp eller prata öppet med uppsökande socialarbetare om sitt cannabisbruk.

Narkotikalagstiftningen upplevs bland våra intervjupersoner som något som behövs som ett stöd i arbetet, något att falla tillbaka på. Socialarbetarna i vår studie har svårt att föreställa sig en narkotikapolitik utförd på något annat sätt och ett flertal intervjupersoner anser att lagstiftningen kan fungera som ett verktyg i det drogförebyggande arbetet. Dock tycker vissa, exempelvis intervjuperson D, att narkotikalagstiftningen även kan bli ett hinder, då detta särskilt när ungdomar redan befinner sig i ett missbruk. Hon tycker även att det faktum att det inte är olagligt i alla länder kan bli ett hinder i samtalet med ungdomarna. Intervjuperson A ser den rådande narkotikalagstiftningen som ett redskap att använda sig i diskussionen kring varför ungdomar bör undvika illegala preparat. Detta redskap anses vara extra användbart i de situationer man kommer i kontakt med ungdomar som främst ser fördelar med att röka cannabis.

”Både och men, jag tycker det är en stor styrka, för många av de som kommer hit ser ju många fördelar med att röka cannabis. Men en sak som alla har gemensamt är att de tycker det är sjukt jobbigt att ha polisen efter sig och soc efter sig. Men då kan man jobba på det, ’hur ska du göra för att bli av med soc?’ eller ’hur ska du göra för att inte få mer påföljder från kriminalvården eller polisen?’” (Intervjuperson A)

Att narkotikapolitiken är repressiv i det avseende att det är straffbart att bruka droger, ser socialarbetarna i studien emellertid inte som oproblematiskt. Man tror inte heller att narkotikapolitiken lever upp till alla sina förväntningar. Intervjuperson B menar till exempel att lagstiftningen inte har den effekt den har tänkt att ha, det vill säga att snabbt komma åt nya unga missbrukare, i varje fall inte i det förebyggande arbetet. Till exempel upplever man att det finns ungdomar som undviker att ta kontakt och tala om

cannabis och droger med professionella på grund av rådande lagstiftning. Men samtliga uttrycker trots detta att lagstiftningen är bra. Enbart en intervjuperson anser att cannabisrökning inte behöver vara ett socialt problem utan något enskilda individer kan lära sig att hantera på samma sätt som lagliga psykoaktiva preparat.

Intervjuperson E tycker dock att lagstiftningen är bra då hon anser att den skyddar människor. Hon tror även att rådande narkotikalagstiftning har en avskräckande inverkan och att man sänder en signal om att bruka droger kan vara skadligt. Således föreställer hon sig att lagstiftningen bidrar till att hålla bruket av cannabis nere. Samtidigt tycker hon att lagstiftningen kan vara ett hinder i hennes myndighetsroll då det kan bli svårare att prata om.

”Det kan ju vara... Det kan vara ett hinder på ett sätt, genom att det blir svårare att prata om. Det blir lite tabu. Alltså ungdomar som vi pratar med vill kanske inte erkänna att de sysslar med droger eftersom de vet att det är olagligt till exempel. Sen kan det ju vara något positivt därför att man, det finns argument att ta till, varför man inte ska.”(Intervjuperson E)

” Jag tror att...inte alla, men vissa människor avskräcks lite på grund av det där med lagen...och man skickar också en signal...och skulle det legaliseras så skickar man också en signal, att det är ok och att det är ofarligt, tror jag.”
(Intervjuperson D)

I dessa tankar går även intervjuperson B, som beskriver att lagstiftningen kan vara problematisk i det förebyggande arbetet eftersom fler håller sig undan och undviker att prata om cannabis och droger generellt, men ser positiva aspekter i detta. Dock tycker hon att det har en negativ inverkan på relationen till ungdomarna, då de är skeptiska till i hur pass stor utsträckning de kan lita på de uppsökande socialarbetare de kommer i kontakt med.

”[...]Samtidigt tycker jag det är bra att man håller sig undan för då finns inte cannabisbruket så öppet i närmiljön, så att nya haschmissbrukare blir svåra att rekrytera[...]Jag tror att den väldigt restriktiva lagstiftningen är en del i det. Men i vårt dagliga arbete kan det ibland bli bekymmersamt för att ungdomar inte riktigt litar på att vi inte sladdrar till polisen osv.” (Intervjuperson B)

En utgångspunkt utifrån det socialkonstruktivistiska perspektivet är att vår kunskap påverkas av den tidsanda som råder i ett samhälle vid en viss tidpunkt. Detta är något som i sig är relativt. Wenneberg (2010) beskriver det socialkonstruktivistiska angreppssättet som att försöka avslöja det som betraktas och uppfattas som naturligt eller sunt förnuft. Socialarbetarna håller enstämmigt med om att lagstiftningen i dagsläget är bra då man upplever att den är avskräckande och sänder en signal till personer som kan tänka sig använda narkotikaklassade preparat. Samtidigt beskriver man att man upplever att cannabisrökning bland ungdomar blivit alltmer socialt accepterat, särskilt bland unga vuxna. Tidsandan, eller *Zeitgeist* som Wenneberg (2010) benämmer den, ser olika ut från olika perspektiv. På makronivå menar Sahlin (2002) att det utifrån socialkonstruktivistiskt perspektiv går att se hur sociala problem konstrueras genom kollektiva definitionsprocesser. Rådande narkotikalagstiftning är den största faktorn till att cannabisrökning och droganvändning på makronivå betraktas som ett socialt problem snarare än exempelvis ett folkhälsoproblem, då det är kriminaliserat att bruka cannabis. Människor som använder droger i olika utsträckning och under olika förutsättningar betraktas kollektivt som missbrukare. De ungdomar som ertappas blir avvikare då de inte följer rådande normer, lagstiftningen och det sunda förnuftet. Det drogforebyggande arbetet som ämnar att främja en positiv utveckling kan således ur ett stämplingsteoretiskt perspektiv bli källan till att de ungdomar som kommer i kontakt med socialtjänsten eller polisen, själva börjar identifiera sig själva som kriminella eller personer med missbruksproblematik (Ejrnaes & Kristiansen, 2002).

Becker benämner de yrkesverksamma som hjälper till att upprätthålla den svenska narkotikapolitiken och lokala handlingsplaner för moraliska entreprenörer (Hilte, 1996). Däri ingår även socialarbetare och denna roll som moralisk entreprenör har vi kunnat se utifrån våra intervjuer, där socialarbetare med hjälp av förebyggande arbete ska forma ungdomars värderingar och attityder till droger. Ett kritiskt förhållningssätt till lagen och den inskränkning i den personliga integriteten innebär framkommer ej. Istället ser man den kränkning ungdomar som exempelvis tvingas lämna urinprov som ett nödvändigt ont för att uppnå något gott. Inställningen genomsyras av ett förhållningssätt där man ser att målet helgar medlen. En intervjuperson menar till exempel att utan urinprov skulle man bara ha indicier att gå på. Som tidigare nämnts ser exempelvis Intervjuperson A vissa fördelar med att ungdomar upplever det jobbigt att *ha soc efter sig* då hon upplever att detta ger en indikation till ungdomen att upphöra eller förändra

sitt droganvändande. Som professionell menar hon även att detta är något man kan ha som utgångspunkt i samtal och möten. Några intervjupersoner tror även att en avkriminalisering av drogbruk hade bidragit till en ökning i det experimentella bruket av cannabis då rädslan för rättsliga konsekvenser eller myndigheter skulle avta. Man tror även att de ungdomar som testar cannabis i dagsläget är personer som inte låter skrämmas av myndigheter trots rådande lagstiftning. Det stigma rådande narkotikalagstiftning medför tros försvinna. Man är inte heller säker på att en avkriminalisering skulle innebära att fler personer fastnar i ett missbruk. Detta resonerar intervjuperson A och B kring.

”[...]Sen om man fastnar i det eller inte, det är jag inte lika säker på. De som testar för att de är nyfikna på hur det känns. De kanske känner fortfarande att 'ja men jag skulle inte vilja fastna i det här' och att man har vissa begränsningar och cannabis blir nåt man testat vid enstaka tillfällen. Så jag är inte lika säker på att det skulle öka själva beroendet av cannabis i Sverige.” (Intervjuperson A)

”[...]Jag tror att fler hade rökt. Jag tror det hade rökts väldigt mycket mer öppet än vad det gör idag och det har förändrats de senaste åren, det röks väldigt mycket mer i staden X än vad det gjorde för bara 3-4år sedan[...]Och sen hade vi landat på de nivåer man har i länder där det är avkriminaliserat, eget bruk är avkriminaliserat. Det tror jag. Men med en period med betydligt fler.”
(Intervjuperson B)

Uppfattningen att cannabisrökning sker mer öppet delas av våra andra uppsökande socialarbetare. De berättar att de ser fler som röker, känner doften av cannabis utomhus mer frekvent än några år tidigare, men att de upplever att det främst är unga vuxna och inte ungdomar som är öppna med sitt missbruk. Man upplever även att ungdomar pratar mer allmänt om cannabis mer öppet, är mer nyfikna och har mycket egna funderingar och tankar kring cannabis och den rådande lagstiftningen, än tidigare.

Det finns också en tanke bland några av våra intervjupersoner att avkriminalisering av cannabisbruk kan leda till att en ny drog får överta den roll som en drog i gråzonen i dagen samhälle. Detta upplever man som oroande då man tror att gränsen skulle förskjutas och att även preparat som upplevs som mer problematiska än cannabis kan

bli mer accepterat.

”Man tänker att okej nu när cannabis lagligt och helt plötsligt finns där en ny drog som ligger i gråzonen, tänker jag. Alltså allting förflyttar sig till det mer godkända om man säger så. Man kommer ett steg närmare okej på ett sätt.”

(Intervjuperson C)

6.4 Socialarbetarnas antaganden om ungdomar och vad de behöver

I detta kapitel redogörs för hur socialarbetare ser på den målgrupp det förebyggande arbetet vänder sig till och vilka behov man upplever att denna har samt hur man försöker förhålla sig till de ungdomar man möter.

Tidigare i studien har det framkommit att man försöker förhålla sig neutral i diskussionen kring droger och droganvändning. Samtidigt uppenbaras att det ändå finns vissa värderingar man vill förmedla, som visar sig i hur man väljer att framställa cannabis. En utgångspunkt i det socialkonstruktivistiska perspektivet är att vår kunskap är socialt konstruerad eftersom vi får kunskap med hjälp av språkliga begrepp. Hur vi uttrycker oss avslöjar således vilken bild av verkligheten vi har. I våra intervjuer beskrivs cannabis av ett flertal personer som något *lömskt* och att cannabis är *skit* eller *knark* och att cannabis inverkan på den kognitiva förmågan kan *vilseleda* och *förblinda* ungdomen. Även om man vill vara värdeneutral i mötet med ungdomar och i diskussionen kring deras drogbeende, behöver detta således inte inbegripa vilken syn på cannabis man förmedlar eller vilka egenskaper hos drogen som särskilt lyfts fram.

Intervjuperson A visar i syn på att ungdomar har ett behov av mer kunskap om cannabis, just för att drogen är så *lömsk*. Även intervjuperson B beskriver cannabis som något lömskt samt något som inverkar på den kognitiva förmågan negativt.

Intervjuperson A förklarar effekter och konsekvenser av kontinuerligt cannabisrökande som svåra att upptäcka och se i sig själv och att ungdomar på så sätt enklare faller i ett cannabismissbruk.

” Jag tycker inte man kan jämföra några droger. För på ett sätt tycker jag att cannabis är den allra lurigaste av allt för att du får så lite konsekvenser av det om man jämför med heroin till exempel. Du är inte på vippen att dö, du kan inte få överdoser på det sättet samtidigt som du har THC i kroppen så himla länge

och det påverkar din hjärna så himla mycket så att du kan inte riktigt ser vad det har gjort med dig, för att du är förblindad av när du ständigt är påverkad."
(Intervjuperson A)

"Och det här med att faktiskt lyssna och ta på allvar och hålla oss ganska objektiva i den informationen vi ger. Men att inte backa för att det är klart det är ett bekymmer. Man blir dum i huvudet av att röka cannabis, det är jätteenkelt. Och förklara hur lömskt det är. Så det förhållningssättet försöker vi ha, för att vinna förtroende så att de faktiskt kan höra vad vi säger också." (Intervjuperson B).

För att komma till bukt med sitt droganvändande bedömer därför ett flertal av våra intervjupersoner att ungdomar behöver uppleva biverkningar av sitt drog beteende för att upphöra. Detta beskrivs som en viktig del i det drogförebyggande arbetet för att få ungdomar att upphöra med cannabis. Den samtalskontakt som sker med ungdomarna utgår därför mycket kring reflektioner över de nackdelar cannabisbruket medför för de enskilda individerna. Man ställer sig dock osäker till om det är cannabis som orsakat ungdomens problem eller ifall cannabis används i självmedicinerande syfte för att undertrycka känslor eller dämpa ångest. Nackdelarna som kommer med drogbruket behöver emellertid inte vara av fysiologisk karaktär, utan kan även vara oönskad kontakt med myndigheter. Ett flertal intervjupersoner lyfter även fram vikten av medförda konsekvenser av det egna drog beteendet för att en förändringsprocess ska börja ta form. En sådan konsekvens menar man kan vara att ungdomen ertappas med att använda cannabis och således får oönskad kontakt med polis och sociala myndigheter. Detta resonerar särskilt intervjuperson A kring.

"Många av de ungdomar som inte vill ha med socialtjänsten och polisen att göra kanske testar och experimenterar litegrann, men när de får konsekvenser så blir det jobbigt för dem. Sen finns det ju dem som håller sig borta från allt, det är de vi aldrig träffar här. Det är de som inte vill få konsekvenser tänker jag."
(Intervjuperson A)

I det socialkonstruktivistiska perspektivet ligger fokus på vilka föreställningar ett fenomen, i detta fall förebyggande arbete mot droger, inrymmer. En sådan föreställning

kan vara varför ungdomar röker cannabis och hur prominent man anser risken att fastna är. Intervjuperson A lyfter fram vikten av tidiga konsekvenser för att undvika beroende. Att cannabisrökning bland ungdomar leder in i ett beroende, är i stor grad underförstått bland intervjupersonerna. Det är bara en fråga om tid, det vill säga om ungdomarna fortsätter att bruka cannabis. Till exempel menar intervjuperson B och C att även om man arbetar utifrån att identifiera risk- och skyddsfaktorer, så är eventuella skyddsfaktorer hos en ungdom inte tillräckligt för att förhindra ett cannabisberoende. Istället innebär en mängd skyddsfaktorer hos en ungdom att problematiken inte blir synliggjord på samma sätt. Resonemanget visar att alla individer som konsumerar illegala preparat oavsett biologisk disposition, socioekonomisk bakgrund eller psykosociala förutsättningar riskerar att utveckla ett problematiskt bruk av cannabis eller andra illegala preparat.

”Problemet är väl mer att oftast så tar det längre tid för den här pojken som har alla skyddsfaktorer att, alltså det blir sällan, det syns inte på, man har inte sett hans eller hennes problem, så oftast tar det längre tid, och därmed blir kanske bruket, eller ja, bruket kan bli en start till ett missbruk kanske innan man märker någonting. Man kanske märker det tidigare på de som inte har skyddsfaktorerna” (Intervjuperson C)

”Jag kan tänka mig att det kan fungera preventivt för dem som kommer hit när mamma/pappa upptäckt att de rökt på en gång. Det kan ha varit att de rökt mer än en gång, med de har inte kommit in i ett beroende. Då kanske man kan få en tidig konsekvens av det hela så att det inte behöver bli ett större bruk eller beroende”. (Intervjuperson A)

Med detta resonemang kan således skyddsfaktorer som exempelvis välfungerande skolgång eller anknytning till familjen upplevas som en riskfaktor för personer som arbetar drogpreventivt, då dessa skyddsfaktorer försvårar möjligheten att identifiera cannabisbruket. Målet blir således inte nödvändigtvis att stävja en missgynnsam utveckling utan att identifiera de individer som brukar droger och få dessa att upphöra med sitt beteende. Dock menar intervjuperson B att det är bättre att se risk- och skyddsfaktorer utifrån en skala, där de är varandras motpoler för att identifiera var någonstans på skalan ungdomen befinner sig. Intervjuperson B menar att på detta sätt blir det inte så svart på vitt.

Som uttryckts tidigare ovan är en sådan uppfattning att ju tidigare konsekvenser av cannabisbruk visar sig, desto bättre. Utifrån Intervjuperson A:s utsaga går det även att utläsa att om en konsekvens inte inträffar, exempelvis att man blir ertappad, kommer cannabisbruket förr eller senare att leda in i ett beroende. Intervjuperson A lyfter på så vis fram behovet av konsekvenser för att något ska ha en preventiv inverkan. Att det sker i ett tidigt stadium menar hon även är viktigt för utfallet, så att bruket inte eskalerar och leder till ett beroende. Att betona vikten av tidiga insatser är intervjuperson A inte den enda som gör i vår undersökning. Även intervjuperson C lyfter fram vikten av att ingripa tidigt i det förebyggande arbetet, där han lyfter fram ett projekt i Stockholm som ett ideal.

"Jag tänker på det här MUMIN-projektet som finns i Stockholm där socialsekreterare åker med polisen och tar hand om ungdomar som är fulla eller tagit droger och åker med dem till Maria Ungdom [...], lämnar kisseprov och ja du är positiv, man får ett samtal direkt och dagen därpå ett samtal med föräldrar. Alltså där det går väldigt fort, där man är väldigt tydlig och där polis och socialsekreterare hjälps åt och där det blir väldigt tydligt för ungdomen att shit, här händer det grejer nu". (Intervjuperson C)

Intervjuperson C tycker det är viktigt att det inte tar flera månader innan ungdomen får ett samtal och han tror även att detta är något man bör bli snabbare på i det preventiva arbetet. Betonandet av tidiga insatser är genomgående för samtliga intervjupersoner. Det behov man upplever att ungdomar har är att synliggöra de ungdomar som anses snabbt behöva hjälp och stöd, särskilt då en påföljder av drogbruket inträffat. Det anses fördelaktigt för det preventiva arbetet att ha ett sådant samarbete mellan polis och socialtjänst för att snabbt komma åt problematiken kring ungdomens drogbruk.

Intervjuperson F lyfter behovet av att föra en diskussion kring cannabis i jämförelse med alkohol, då erfarenheten säger att en hel del ungdomar likställer cannabis med alkohol. Det behovet har flera av våra andra intervjupersoner lyft och de delar tankar kring hur detta skall bemötas. Ungdomar behöver ha vuxna personer att *bolla tankar med* och i samtal där alkohol och cannabis jämförs kan ett verktyg vara att tala om just lagstiftningen - att det finns en juridisk skillnad mellan de två substanserna. Detta återkopplar återigen till behov av biverkningar i det preventiva arbetet. Nedan förklarar intervjuperson F ytterligare ett sätt där lagstiftningen är till stöd i samtal med ungdomar

om cannabis.

"Det som är bra i mitt arbete är också att lagstiftningen många gånger är något att diskutera och prata om med ungdomar. Det kan vara en ingång till att ha ett samtal om droger. Många ungdomar har åsikter om just droger, droganvändning och lagstiftningen." (Intervjuperson F)

Att vissa ungdomar avstår från att använda cannabis, antas av någon av socialarbetarna bero på att det inte är *kul* att röka cannabis.

"Men hur kul kan det va...men det är trots allt så att av alla de som testat årskurs 2 i gymnasiet så är det ja...2,5 av 10 här i X och nu har jag inte Thomas Lundqvist siffror i huvudet men han har beskrivit det som att det är relativt många av dem som testat ett par ggr och inser att det här var inge kul sen är det några till som fortsätter och rökar ett tag, men de flesta lägger av när de är i 22-23 års åldern... Så hur kul kan det va, hur bra kan det då va? tänker jag då i mitt lilla huvud att då kan det inte va så himla kul om det nu är så få som faktiskt fortsätter med det. Om det varit jättebra så borde det va fler tänker jag." (Intervjuperson B)

"Jag tror det ligger en stor del i att man får sina konsekvenser av det. Det var inte så jävla kul och så jävla fräckt. Men för att återgå till de som jag träffade där som hade rökt rätt mycket och rätt länge. De tyckte själva att de va några jävla losers, fan jag kommer ingenvart och sitter här i vår lilla stadsdel och har inte kommit någonstans. De hade själva ganska mycket insikt på att det e inte bra." (Intervjuperson C)

Citaten ovan visar på antaganden socialarbetare har kring ungdomar och ungdomars upplevelser av cannabisrökning samt konsekvenserna av det. Men samtidigt uttrycker några av socialarbetarna att de tror att det finns de ungdomar som röker cannabis av den motsatta anledningen, att det av vissa anses vara *häftigt* att röka på. Man menar att för somliga ungdomar är det ett sätt att visa sitt avståndstagande till normsamhället och att det stigma som det innebär att bli betraktad som kriminell kan vara eftersträvansvärt för dessa ungdomar.

"Jag har träffat rätt många ungdomar som tycker det är lite fräckt och coolt att bli betraktad som kriminell och ha kontakt med kriminella det är häftigt...scarface-idealet." (Intervjuperson B)

"Så är det ju faktiskt att det är lite fräckt. Och det är lite av det här med rap-kulturen som finns också, skulle jag vilja påstå. Man klär sig på ett visst sätt, man har hundarna och det är något man ska leva upp till, så visst kan det va coolt och det kan stärka en så klart." (Intervjuperson C)

7. AVSLUTANDE DISKUSSION

Vi inledde denna studie med att lyfta våra funderingar och tankar kring preventivt arbete mot droger bland ungdomar. Tankar vi har haft som grundat sig i hur socialarbetares roll uttrycks av dem själva. Tankar kring cannabispens juridiska status och huruvida denna status har en inverkan i det förebyggande arbetet och en nyfikenhet kring vilka tankar socialarbetare har om det rådande narkotikalagstiftningen. Samt även funderingar kring vad det är ungdomar, som brukar cannabis, behöver av de professionella.

Våra sex intervjuer har ur en aspekt gett en väldigt uttömmande redogörelse för hur just de sex socialarbetare vi har träffat, resonerar kring ovannämnda frågor. Resultatet av våra intervjuer har visat på en del motsägelser och motsättningar i det socialarbetarna uttryckt. Exempel på detta är att det finns en gemensam åsikt bland socialarbetarna att ungdomar behöver stöd, i form av samtal, från socialarbetare. Samtidigt uttrycker intervjupersonerna att lagstiftningen har en positiv inverkan och är behjälplig i det preventiva arbetet, trots den rädsla för rättsliga påföljder man har uppfattat bland ungdomar. Detta samtidigt som man menar att rådande lagstiftning till och med kan innebära en dragningskraft för vissa ungdomar som vill ta avstånd från normsamhället eller som upplever en kriminell självbild som något positivt. Denna uppfattning att lagstiftningen är behjälplig i det drogförebyggande arbetet, kan därför ses som paradoxal, då det sunda förnuftet säger oss att det är en utmaning att ge stöd och hjälp till ungdomar samtidigt som uppdraget omfattas av en kontrollfunktion. Vi har förstått det som att denna motsättning inte bara infinner sig i hur socialarbetarna utför och

lägger upp sitt arbete utan att det även från politiskt håll finns motsägelser i hur man upplever bästa sättet att förhindra en missgynnsam utveckling för personer som kommer i kontakt med droger. I efterhand hade vi därför velat göra fortsättningsintervjuer när just detta ämne förs på tal. Då hade vi förhoppningsvis kunnat redovisa ett resultat kring svårigheten att uppfylla dessa två kriterier - att ge stöd och hjälp samtidigt som man utövar kontroll. En tolkning och motivering av de arbetssätt och skyldigheter man har som uppsökande socialarbetare, kan vara att man ser anmälningar till socialtjänsten och rättsliga påföljder som ett nät som fångar upp ungdomar i ett tidigt skede och därefter ges stöd och hjälp till ungdomar att komma ur ett risk- eller missbruk. Frågan är om man lyckas uppnå detta mål att verkligen fånga upp de ungdomar som befinner sig i riskzonen. Exempelvis har socialarbetarna uppgett att ungdomar avstår från att lyfta ämnet med uppsökande socialarbetare av rädsla för konsekvenser samt att ungdomar avstår från att söka hjälp. Dessa upplevelser bland socialarbetarna i studien är viktiga att lyfta eftersom de belyser en risk rådande narkotikalagstiftning kan bidra till, nämligen att individer som utvecklar ett beroende kan välja att avstå från att söka hjälp på egen hand.

Vårt resultat genomsyras även av en generaliserande syn att ungdomar behöver stöd och hjälp i sitt cannabisbruk. En av våra intervjupersoner har lyft problematiken kring att en ungdom som använder sig av cannabis ett fåtal gånger, i lagens mening, anses vara missbrukare och kriminell. Även utifrån denna svårighet kan man anse att lagstiftningen misslyckas och istället har en stigmatiserande effekt genom att få ungdomar att identifiera sig som avvikare och kriminella. Men en annan aspekt som inte fått så stort utrymme i vårt resultat är tanken om att man kan använda sig av cannabis utan att utveckla ett missbruk. Denna tanke har nämnts vid ett fåtal tillfällen - i samband med spekulationer om hur cannabisanvändning hade sett ut om drogen legaliserats i Sverige. Tanken har även väckts vid hänvisningar till att undersökningar visar på att fler och fler ungdomar testar cannabis ett par gånger och sedan slutar. Men utöver detta har våra intervjupersoner inte uttryckligen resonerat kring att möjligheten finns och kanske till och med är stor, att ungdomar i vårt land kan bruka cannabis utan att utveckla ett risk- eller missbruk och därmed vara i behov av hjälp och stöd. Det har inte uttryckts några tankar kring att ungdomar kan ha strategier eller kunskap nog om drogen för att kunna göra egna avvägningar och ta ansvar i sitt cannabisbruk. Detta tror vi med stor sannolikhet beror på att även socialarbetarnas syn och tankar genomsyras av rådande narkotikalagstiftning och samhällets förhållningssätt till droger. Vi har mött en

övervägande negativ syn på cannabis, utan att för den skull vilja lägga någon värdering kring vilken åsikt som är att anse som rätt eller fel i frågan. Vad som kan bli problematiskt emellertid med utgångspunkt i att cannabisbruk är förkastligt eller klandervärt, är svårigheten att bemöta ungdomar (främst de som har en positiv hållning till drogen) med den respekt och icke moraliserande syn, som socialarbetarna menar på är viktig att ha i samtal med ungdomar.

Vårt resultat kan ifrågasättas utifrån den aspekten att våra intervjupersoner jobbar utifrån samma eller liknande metoder. Alla våra intervjupersoner jobbar även i samma kommun. Vi kan inte garantera att vårt resultat hade blivit detsamma om vi hade intervjuat socialarbetare som hade arbetat utifrån någon annan metod eller i ett annat geografiskt område. Vi kan heller inte påstå att socialarbetarnas syn och tankar baseras på den metod de använder sig av. Men en stor del av våra intervjupersoner har själva nämnt fördelar med att använda sig av MI och den lösningsfokuserade metoden i samtal med ungdomar. Ett exempel som har lyfts med varför metoderna är fördelaktiga i det drogförebyggande arbetet är att man tar utgångspunkt i att ungdomen är expert på sitt liv, vilket bidrar med en mer ödmjuk ingång till samtalet och uppfattas av socialarbetarna som mindre dömande. En tanke som väckts hos oss är ifall det en bakomliggande tanke kring varför dessa olika verksamheter i samma stad har liknande arbetssätt. Är användandet av dessa metoder en medveten strategi från uppdragsgivarna att skapa strategier i att handskas med de svårigheter som finns i den paradoxala yrkesroll drogförebyggande socialarbetare har? Vi kan inte veta detta, men det är en intressant tanke värd att undersöka.

Ganska tidigt i vårt uppsatsskrivande insåg vi de begränsningar en c-uppsats innebär. På grund av omfånget har vi därför inte kunnat studera alla perspektiv och aspekter vi har funnit intressanta inom det drogförebyggande arbetet bland ungdomar.

Det vore intressant med en närmre forskningsstudie kring följande frågor:

- Vilken syn har ungdomar själva kring drogförebyggande arbete? Vilka fördelar och nackdelar ser man detta arbete?
- I vilken utsträckning hjälps/stöds ungdomar av det befintliga preventionsarbete som finns?
- Hur bedrivs förebyggande arbete mot droger av socialarbetare som har ett annat förhållningssätt till droger än det som genomsyras rådande svensk

narkotikalagstiftning?

9. REFERENSLISTA

Litteratur

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö:

Liber

Berger, Peter och Luckmann, Thomas (1966) *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Falun: Wahlström & Widstrand

Berger, Peter och Luckmann Thomas (1971) *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge* Harmondsworth: Penguin University Books

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi

Börjesson, Bengt (2010) *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber AB

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2011). *Rapport 125*

Drogutvecklingen i Sverige år 2010. Stockholm

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2012). *Rapport 130*

Drogutvecklingen i Sverige 2011. Stockholm

Erjnaes, Morten och Kristiansen, Søren (2002) "Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien" i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur

Fahlke, Claudia (2006) *Drogvanor och psykisk hälsa hos ungdomar. Vad är det som gör att unga testar narkotika och vad gör att vissa fastnar?* Mobilisering mot Narkotika, rapport nr 15

Ferrer-Wreder, Laura (1971-), Andershed, Anna-Karin (1973) *Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Statens institutionsstyrelse Framgångsrika*

preventionsprogram för barn och unga: en forskningsöversikt. Stockholm: Gothia:

Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete: Statens institutionsstyrelse, 2005

Goldberg, Ted (2005) *Samhället i narkotikan*. Solna: Academic Publishing of Sweden

Hilte, Mats (1996) *Avvikande beteende - En sociologisk introduktion*. Lund:

Studentlitteratur

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber

Lalander, Philip (2008) *Narkotikan i Sverige*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut

Leifman, Håkan (2008) *Narkotikan i Sverige*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut

Larsson, Sam (2005). "Teori, metod och empiri". I Sam Larsson; John Lilja & Katarina

- Mannheimer (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Månson, Per (2003) *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Prisma
- O'Donnell, Julie, Hawkins, J David, Catalano, F Richard, Abbott, D Robert & Day, L Edward (1995) *Preventing school failure, drug use, and delinquency among low-income children: Long-term intervention in elementary schools*. American Journal of Orthopsychiatry, 65(1)
- Ohlsson, Lars B & Swärd, Hans (1994) *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur
- Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur
- Rytterbro, Lise-Lotte & Andersson, Lina (2006) *Narkotikaförebyggande arbete från socialarbetarens perspektiv. En intervjuundersökning*. Stockholm: Kriminologiska institutionen
- Sahlin, Ingrid (2000) *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen* Lund: Arkiv Förlag
- Sahlin, Ingrid (2002) ”Sociala problem som verklighetskonstruktioner” i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur
- SOU 2000:126 Vägvalet - den narkotikapolitiska utmaningen
- Statens Folkhälsoinstitut (2009) *Det drogförebyggande arbetet i Sverige 2008*. Stockholm
- Statens Folkhälsoinstitut (2011) *Narkotika. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010*. Stockholm
- Svensson, Bengt, Svensson Johanna och Tops Dolf (1998) *Att komma för sent så tidigt som möjligt. Om prevention, ungdomskultur och droger*. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD)
- Tengström, Anders (2006) *Ung och oberoende - En studie av Maria Ungdoms klienter*. I rapport - Vad vet vi om narkotikaaanvändarna i Sverige. Mobilisering mot Narkotika
- Wenneberg, Sören Barlebo (2010) *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber

Elektroniska källor

Brottförebyggande rådet (BRÅ) - Narkotikabrott

<http://www.bra.se/bra/brott--statistik/narkotikabrott.html> 2012-05-01

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) - Polisens insatser mot narkotikabrottsligheten -
Omfattning, karaktär och effekter

http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800015626/2003_12_polisens_insatser_mot_narkotikabrottsligheten.pdf 2012-05-01

Bilaga 1 - Informationsbrev till yrkesverksamma

Hej!

Vi är två socionomstudenter från Lunds universitet, som denna termin ska skriva C-uppsats. Ämnet vi har valt att skriva om är cannabisbruk bland ungdomar och hur det förebyggande arbetet mot cannabissmissbruk ser ut samt vilken syn socialarbetare har på ungdomar som brukar/missbrukar cannabis i sitt arbete.

Vi väldigt intresserade av att träffa någon från Er verksamhet och Ert arbete. Vi har en önskan om att kunna träffa och intervjua 1-2 personer från Er arbetsgrupp under vecka 16. Vi beräknar att intervjun tar en timme, max en och en halv. Finns det intresse och tid för Er att ställa upp, blir vi väldigt tacksamma.

För bekvämlighetens skull möter vi gärna upp Er på era arbetsplatser, finns det önskemål om att träffas på annan plats, kan även det ordnas.

Ni får gärna meddela någon av oss snarast för att boka en tid till intervjun.

Mvh

Samira Abassifar &

Joanna Eriksson

Ni kan nå oss på:

Joanna: 076-839 80 21

Samira: 072-735 86 26 samira.abassifar@malmo.se

Bilaga 2 - Intervjuguide- frågor utefter teman

Inledande frågor

1. Vad arbetar du med/som?
2. Hur länge har du arbetat med det du arbetar med?

Frågor angående förebyggande arbete: målgrupp, metoder/insatser, resultat

3. Beskriv verksamheten du arbetar inom, samt dess mål.
4. På vilket sätt/hur arbetar ni preventivt mot bruk av cannabis?
5. Vad innebär förebyggande arbete mot droger?
6. Vilka insatser brukar man använda i förebyggande arbete mot cannabis? Ge exempel på förebyggande insatser.
7. Vad är viktigt att tänka på i förebyggande arbete mot cannabis?
8. Hur upplever du att det förebyggande arbetet har förändrats under din tid som socialarbetare?
9. Vad behövs det mer av i det förebyggande arbetet, tror du?

Frågor angående narkotikapolitik. Kriminaliseringen av missbruk. Hinder eller möjlighet?

10. Vad anser du om att det är ett brott att missbruka droger?
11. Tycker du att det underlättar eller försvårar det förebyggande arbetet mot droger?
12. Finns det risk för stigmatisering?
13. Är den svenska narkotikalagstiftningen (dvs. kriminalisering av drogbruk) viktig i samhällets förebyggande arbete mot cannabis, tror du? Varför/varför inte?
14. Vad anser du om polisens befogenhet att kräva blod- eller urinprov vid misstanke att en ungdom är påverkad?
15. Vilken inverkan tror ni att narkotikapolitiken har på synen på cannabis bland ungdomar respektive vuxna?
16. Vad hade konsekvenserna av en avkriminalisering av missbruk blivit, tror du?
17. Berätta om ett möte med ungdomar som brukar/missbrukar cannabis, ge gärna konkreta exempel.
18. Upplever du att tillgängligheten på cannabis har ökat/minskat under din tid som socialarbetare?
19. Det diskuteras om legalisering av cannabis i medierna. Vad hade konsekvenserna av en legalisering blivit, tror du?
20. Börjat cannabis/har cannabis blivit socialt accepterat bland ungdomar, tror du?

Frågor angående målgruppen- ungdomarna. Psykosocial situation,problem, behov

21. Upplever du att det är vanligt förekommande att ungdomar brukar cannabis?
22. Hur upplever du att inställningen till cannabis är bland ungdomar?
23. Hur upplever ni att ungdomar förhåller sig till att cannabis är olagligt?
24. Anser du cannabis är en "gateway drug" som kan leda till tyngre droger?
- 20 B) Varför/varför inte?
- 21 Hur upplever du att föräldrars till cannabisbrukande ungdomar har för inställning till cannabis?
- 22 Hur bemöts ni av ungdomar i ert arbete, tycker de att ni behövs?
- 23 Tror du socioekonomisk bakgrund kan påverka i fall en ungdom börjar missbruka/problematiskt konsumera cannabis?
- 24 Tror du socioekonomisk bakgrund kan påverka ifall en ungdom testat/experimenterar med cannabis?
- 25 Är cannabisbruket i sig kärnan till problem, eller beror det på omkringliggande problematik som kan ha lett till en problematisk konsumtion av cannabis?
- 26 Spelar psykosocial bakgrund någon roll i att man övergår från att enbart experimentera med cannabis till att bli en problematisk konsument av cannabis? Varför/varför inte?
- 27 Är bruk av cannabis i rekreationellt syfte, t. ex i samband med fest eller på helgen, bland ungdomar, ett socialt problem?
b) Varför/varför inte?
- 28 Ger cannabisbruk upphov till ungdomars problematik?

Frågor angående de som arbetar med förebyggande arbete.

- 29 När var första gången i ditt yrkesliv du kom i kontakt med cannabis?
- 30 Hade du mycket kunskaper kring fysiska konsekvenser av cannabisbruk innan du började arbeta?
- 31 Är detta en kunskap som utökats efterhand under ditt yrkesliv?
- 32 Har din inställning till cannabis ändrats i arbetet med ungdomsmissbruk jämfört med innan du började arbeta?
b) Hur i så fall?